Nikolai Vasilievici Gogol

Vii

„Vii" este o creație extraordinară a poporului. Aici îi întâlnim pe malorosieni, creaturi supranaturale din neamul gnomilor, ale căror pleoape ajung până la pământ. Povestirea aceasta este, prin urmare, o legendă populară. Eu nu am vrut să intervin cu nicio schimbare în conținutul ei, ci o povestesc aproape în aceeași formă simplă, după cum am auzit-o.

Nota autorului

Dis-de-dimineață, imediat după ce se auzea sunetul destul de puternic al clopotului Seminarului, ce atârna la porțile Mănăstirii Bratsk, din Kiev, din tot oraşul se îndreptau în direcția aceasta numeroase grupuri de bursieri şi elevi. Grămăticii, oratorii, filosofii şi teologii, cu caiete la subțiori, intrau alene în sălile de clasă.

Grămăticii erau cei mai mici de statură. În mers, ei se împingeau şi se drăcuiau unul pe altul, cu glasul lor fin de discantus[1]; toți aveau îmbrăcămintea murdară şi zdrențuită, iar buzunarele le erau întotdeauna pline cu tot felul de fleacuri: arşice, fluiere confecționate din pene, resturi de pateuri şi, uneori, aveau chiar câte o vrăbiuță care, dacă se întâmpla să ciripească la un moment dat în liniştea profundă ce se lăsa peste sala de clasă, reuşea de minune să pricinuiască posesorului câteva lovituri dureroase, date cu ambele palme, iar uneori, chiar şi cu nuiele de vişin.

Oratorii se deplasau într-o manieră mai impozantă; îmbrăcămintea

Nikolai Vasilievici Gogol

Vii

„Vii“ este o creație extraordinară a poporului. Aici îi întâlnim pe malorosieni, creaturi supranaturale din neamul gnomilor, ale căror pleoape ajung până la pământ. Povestirea aceasta este, prin urmare, o legendă populară. Eu nu am vrut să intervin cu nicio schimbare în conținutul ei, ci o povestesc aproape în aceeaşi formă simplă, după cum am auzit-o.

Nota autorului

Dis-de-dimineață, imediat după ce se auzea sunetul destul de puternic al clopotului Seminarului, ce atârna la porțile Mănăstirii Bratsk, din Kiev, din tot oraşul se îndreptau în direcția aceasta numeroase grupuri de bursieri şi elevi. Grămăticii, oratorii, filosofii şi teologii, cu caiete la subțiori, intrau alene în sălile de clasă.

Grămăticii erau cei mai mici de statură. În mers, ei se împingeau şi se drăcuiau unul pe altul, cu glasul lor fin de discantus[1]; toți aveau îmbrăcămintea murdară şi zdrențuită, iar buzunarele le erau întotdeauna pline cu tot felul de fleacuri: arşice, fluiere confecționate din pene, resturi de pateuri şi, uneori, aveau chiar câte o vrăbiuță care, dacă se întâmpla să ciripească la un moment dat în liniştea profundă ce se lăsa peste sala de clasă, reuşea de minune să

pricinuiască posesorului câteva lovituri dureroase, date cu ambele palme, iar uneori, chiar şi cu nuiele de vişin.

Oratorii se deplasau într-o manieră mai impozantă; îmbrăcămintea lor era în bună stare; în schimb, pe feţe, le puteai vedea aproape mereu câte un semn simbolizând un trop retoric, fie că un ochi se continua până sub frunte, fie că o buză avea formă de bulă. În afara acestora, mai existau însă şi alte semne distinctive, ei obişnuind să discute şi să se înjure reciproc, folosind glasuri de tenori.

La rândul lor, filosofii utilizau sunete cu o octavă mai joase, decât ceilalţi; în buzunarele lor nu găseai nimic altceva decât chiştoace făcute dintr-un tutun foarte tare. Ei nu îşi făceau niciodată niciun fel de rezerve, mâncau imediat tot ce le pica în mână şi răspândeau un miros foarte puternic de ţigară şi de holercă, la o distanţă atât de mare, încât, dacă s-ar fi întâmplat cumva să le iasă în cale vreun meseriaş oarecare, acesta s-ar fi oprit uluit din drum şi ar fi adulmecat îndelung aerul dimprejur, asemenea unui câine de vânătoare.

La această oră, piaţa abia de începea să se anime, şi negustoresele cu covrigi, franzele, seminţe de dovleac şi turte cu mac îi trăgeau de poale pe cei ce obişnuiau să poarte haine confecţionate din postav subţire sau din vreo altă stofă uşoară precum hârtia.

— Panilor! Panilor! Veniţi încoace! încoace!, strigau ele din toate părţile. Luaţi de-acilea covrigei şi turte cu mac, şi învârtite[{2}], şi chifle gustoase! Pe Dumnezeul meu că-s gustoase! Făcute cu miere! Le-am copt cu mâna mea!

Altele, ridicând cât puteau de sus ceva lung, împletit din aluat, strigau:

— Prăjitură-ţurţure! Panilor, cumpăraţi un ţurţure!

— Nu cumpăraţi nimic de la vânzătoarea de lângă mine!... Uitaţi-vă la ea cât e de scârboasă, ce nas strâmb are şi cât de murdare îi sunt mâinile...

Pe filosofi şi teologi se temeau să-i atragă spre ele, pentru că aceştia obişnuiau numai să guste şi, dacă totuşi înhăţau o bucată, aveau grijă ca aceasta să fie cât se poate de mare.

Ajunsă la seminar, toată gloata se împrăştia prin sălile de clasă, nişte camere joase, însă destul de încăpătoare, cu ferestre mici, cu uşi largi şi cu bănci murdare. Sala se umplea dintr-odată cu bâzâituri pe mai multe voci; examinatorii îşi ascultau elevii şi glasurile cristaline ale grămăticilor se izbeau în geamurile încadrate în ferestrele mici, iar ecoul produs răsuna într-un sunet aproape identic. Într-un alt colț de clădire se auzeau bubuind oratorii, ale căror guri cu buze groase trebuia să fi aparținut filosofilor. Ei povesteau ceva cu voci de bas şi, de departe, glasul lor se auzea rostind doar un neîntrerupt *bu, bu, bu, bu*. Ascultând temele, examinatorii se uitau cu un ochi sub bancă, spre buzunarele bursierilor subordonați, în care se putea ghici o chiflă sau un colțunaş, sau câteva semințe de dovleac.

Când toată această gloată de învățăcei reuşea să ajungă în săli un pic mai devreme sau când ştiau că profesorii vor intra la ore puțin mai târziu decât în mod obişnuit, atunci, de comun acord, puneau la cale câte o luptă zdravănă, la care trebuia să participe toți, chiar şi cenzorii, care aveau obligația de a răspunde de comportamentul decent şi disciplina întregului corp de elevi. De obicei, doi teologi decideau cum se va desfăşura lupta; dacă fiecare clasă urma să se lupte independent ori se împărțeau în două grupuri combatante: bursieri şi seminarişti. În toate cazurile, grămăticii începeau primii, şi îndată ce li se alăturau şi oratorii, ei părăseau câmpul de bătaie şi se urcau undeva, ca să poată urmări înfruntarea de la înălțime. Apoi intrau în luptă şi filosofii, cu mustățile negre şi lungi şi, în cele din urmă, teologii, cu gâturile foarte groase, îmbrăcați în nişte şalvari deocheați. De obicei, bătălia se încheia cu biruința teologilor şi, oblojindu-şi părțile vătămate, filosofii învinşi se înghesuiau în sală, aşezându-se să se odihnească în bănci. Profesorul care intra în clasă şi avea şi el experiența unor astfel de confruntări, stabilea pe loc, după fețele îmbujorate ale elevilor săi, dacă lupta avusese loc cu adevărat şi, în timp ce, în această sală, oratorii începeau să fie bătuți la palmă cu nuiaua, în altă

sală, alt profesor îi bătea pe filosofi cu o riglă din lemn, peste mâini. Cu teologii se proceda însă complet diferit. Acestora li se administra câte o porție bună de *boabe mari de mazăre*, după cum se exprima profesorul de teologie, fiind vorba de fapt de lovituri aplicate cu un bici scurt, din piele, prevăzut, pe toată lungimea sa, cu noduri.

În zilele festive şi de sărbători, seminariştii şi bursierii umblau pe străzile oraşului cu trupele lor ambulante. Uneori, jucau comedii, şi atunci, se găsea de fiecare dată câte un teolog înalt cât clopotnița din Kiev, care să joace rolul Irodiadei sau Pentefriei, consoarta împăratului egiptean. Drept recompensă, oamenii le dădeau fie vreo bucată de postav sau vreun sac cu mei, fie vreo jumătate de găină prăjită sau altceva de genul acesta.

Toată pleiada aceasta de învățăcei, atât seminariştii, cât şi bursierii, care simțeau unii față de alții o antipatie moştenită, era deosebit de săracă, neavând mijloace materiale spre a se alimenta corespunzător, şi, de aceea, fiind deosebit de lacomi, niciodată nu s-ar fi putut număra câte îmbucături înghițea fiecare la vreun ospăț, astfel că mesele de binefacere organizate uneori de câte un proprietar căpătuit, nu ajungeau niciodată să fie îndestulătoare. Se întâmpla câteodată ca un grup de „senatori“, alcătuit din filosofi şi teologi, să îi trimită la masă pe grămătici şi oratori, sub comanda unui filosof, iar cei rămaşi plecau cu sacii pe umeri, să pustiască grădinile oamenilor. Şi atunci, în rația bursierilor, apărea şi terciul din dovleac. „Senatorii“ se îndopau atât de mult cu pepeni galbeni şi verzi încât, a doua zi, profesorii-examinatori le ascultau nu doar una, ci două explicații ale temei: prima, pe care aceştia o făceau pe cale vocală şi cea de-a doua, ce se făcea auzită din burtă, căci le bolboroseau mațele. Bursierii şi seminariştii purtau un fel de redingote{3}, ce se mai îmbracă şi astăzi.

Cele mai importante evenimente pentru seminarişti erau vacanțele – care începeau în luna iunie, când bursierii puteau să plece acasă. Atunci, drumul cel mare ajungea să fie împânzit de grămătici, filosofi şi teologi. Acela care nu avea

niciun cuib pe unde să se aciueze, era găzduit la vreunul dintre prietenii săi. Filosofii şi teologii încercau să câştige câte ceva, angajându-se să-i înveţe şi să-i instruiască pe copiii oamenilor mai înstăriţi şi, drept recompensă, li se dădea o sumă de bani, astfel încât să-şi poată procura cizme noi sau, uneori, chiar câte o redingotă. Toată ceata aceasta pleca împreună şi, la lăsarea serii, îşi întindea o adevărată tabără, unde îşi fierbea terciul pentru masă şi unde rămânea să se odihnească. Fiecare dintre ei purta pe umăr o taşcă, în care îşi ţinea o cămaşă şi vreo două perechi de obiele.

Teologii erau deosebit de precauţi şi îngrijiţi: pentru ca nu cumva să îşi uzeze cizmele, ei le descălţau, le agăţau de nişte prăjini şi le purtau atârnate pe umeri, mai ales când mergeau prin noroi. Atunci, îşi suflecau şalvarii până la genunchi şi tropăiau vitejeşte cu picioarele prin băltoace. Imediat ce apărea în depărtare vreo localitate, o coteau de la drumul cel mare şi, apropiindu-se de vreo casă mai arătoasă decât altele, se aşezau sub fereastră şi începeau să-i zică o cântare, din toţi rărunchii. Proprietarul casei, vreun cazac-ţăran, îi asculta îndelung, sprijinindu-şi capul în mâini, plângea amarnic şi zicea, adresându-se soţiei sale: „Nevastă! Ceea ce cântă şcolarii trebuie să fie ceva foarte înţelept; adu-le nişte şuncă şi mai adu-le ceva din ce avem şi noi!“ Astfel că, de cele mai multe ori, în taşca unuia dintre cântăreţi se deşerta un castron plin cu colţunaşi; alături de ei, mai încăpeau laolaltă câte o bucată bună de şuncă, câteva pâini rotunde şi, chiar câte o găină, cu picioarele legate. Aprovizionându-se cu aceste merinde, grămăticii, oratorii, filosofii şi teologii porneau din nou la drum. Însă, pe măsură ce mergeau, rămâneau din ce în ce mai puţini. Unul câte unul, ei se opreau pe la casele lor, rămânând la urmă doar cei care îşi aveau cuiburile părinteşti mult mai departe de locul de unde veneau.

Odată, pe când se întorceau la casele părinteşti pentru a petrece vacanţa cea mare, trei bursieri, cu traistele de merinde deja golite, s-au abătut de la şoseaua principală, cu gândul că vor întâlni undeva vreun sat, de unde să-şi facă rost de nişte

rezerve de mâncare, pentru restul de drum pe care-l mai aveau de făcut. Aceşti elevi erau: teologul Haleava, filosoful Homa Brut şi oratorul Tiberiu Horobeț.

Teologul era un tânăr înalt, cu umerii laţi şi avea un năravcam ciudat: fura tot ce-i ieşea în cale. El avea o fire deosebit de posomorâtă, iar atunci când se îmbăta, se ascundea în iarba înaltă, astfel încât colegii săi seminarişti trebuiau să depună eforturi deosebite spre a-l găsi.

Filosoful Homa Brut avea un temperament mai vesel. Îi plăcea foarte mult să stea întins, cu luleaua în gură, şi să fumeze. Şi dacă se întâmpla să nu bea, atunci plătea nişte muzicanți să-i cânte, iar el obişnuia să tropăie după muzica lor. Homa Brut „gustase“ de mai multe ori din *boabele mari de mazăre*, cu o indiferență absolut filosofică, zicând că tot ce trebuie să se întâmple, întâmplă-se.

Oratorul Tiberiu Horobeț nu avea încă dreptul să poarte mustăți, să bea horilcă şi să tragă din lulea. Avea totuşi un moț în frunte, fiind la o vârstă când caracterul său încă nu se maturizase; dacă îl analizai însă după cucuiele mari pe care le avea pe frunte şi pe care le expunea adesea şi în sala de curs, puteai presupune că va deveni în curând un foarte bun luptător. Teologul Haleava şi filosoful Homa îl trăgeau adesea de moț, în semn de superioritate, şi îi atribuiau rolul de „deputat“.

Se înserase deja când cei trei bursieri se abătură din drumul cel mare. Soarele abia apusese şi căldura de peste zi mai dăinuia încă în aer. Teologul şi filosoful mergeau în tăcere, fumându-şi lulelele, în vreme ce oratorul Tiberiu Horobeț dobora cu un băț lujerele pline cu semințe crescute din sfecla de zahăr de pe marginea drumului. Cărarea pe care mergeau străbătea câteva pâlcuri de stejari şi de aluni, ce se îndesau spre lunca unui pârâu. Câteva povârnişuri şi dealuri mărunte, verzi şi sferice ca nişte cupole, alternau din când în când în relieful câmpiei. Apariția în două locuri a spicelor de grâu, cu boabele date în pârg, era un semn că în curând se vor arăta, în preajma lor, căsuțele unui sat. Cu toate acestea,

după o oră de când trecuseră pe lângă lanurile de grâu, nu le ieşi încă în drum nicio aşezare omenească. Amurgul pusese deja stăpânire pe cer şi, doar undeva departe, spre locul asfinţitului, se mai păstra o urmă palidă de lumină roşiatică, acolo unde soarele coborâse deja sub linia orizontului.

— Ei, drăcie!, spuse filosoful Homa Brut, mi s-ar fi părut normal să fi ajuns deja într-un sat.

Teologul tăcu, se uită în depărtare, apoi îşi luă din nou luleaua în gură şi-şi continuă drumul.

— Pe Dumnezeul meu!, spuse iarăşi filosoful oprindu-se. Nu se zăreşte nicio urmă de drac!...

— Poate că dacă o să mai mergem puţin, o să dăm totuşi peste vreun sat, zise teologul, ţinându-şi luleaua între dinţi.

Se făcuse deja noapte de-a binelea, o noaptea întunecoasă, adâncă. Câţiva nori mărunţi accentuară atmosfera sumbră şi, judecând după semnele ivite pe cer, în noaptea aceea nu aveau să apară nici stelele şi nici luna. Într-un târziu, cei trei drumeţi observară că rătăciseră drumul şi că, de la o vreme, nu mai urmau o cale bătătorită.

Filosoful pipăi cu picioarele în toate direcţiile şi, în cele din urmă, rosti sacadat:

— Dar unde-o fi oare cărarea noastră?

Teologul tăcu şi, după ce meditä câtăva vreme, zise:

— Da, noaptea e întunecoasă.

La rândul său, oratorul făcu vreo câţiva paşi într-o parte şi încercă să pipăie poteca cu mâinile, târându-se, însă mâinile sale se afundau doar în vizuini părăsite de vulpi. Peste tot era numai stepă, prin care se pare că nu mai trecuse nimeni călare sau cu trăsura. Bursierii mai făcură câteva eforturi spre a încerca să înainteze, însă de jur împrejur era numai sălbăticie. Filosoful încercă să strige ceva, gândindu-se că poate se va găsi careva să-i răspundă, însă vocea sa se stinse în noapte, fără să primească de undeva vreun răspuns. În curând, se auzi însă un geamăt îndepărtat, ca urletul unui lup.

— Ei, ce mai facem acum?, întrebă filosoful.

— Ce să facem? Să rămânem şi să înnoptăm în câmp!, spuse teologul şi băgă mâna în buzunar ca să scoată amnarul pentru a-şi aprinde luleaua din nou.

Numai că filosoful nu putea fi de acord cu această decizie. El avea obiceiul să îşi dosească, pentru noapte, o pâine de jumătate de pud şi vreo patru funți de şuncă şi, de data aceasta, chiar simțea în stomac un fel de pustietate insuportabilă. Şi în plus, cu toate că în general era o fire optimistă şi veselă, filosoful se temea de lupi.

— Nu, Haleava, nu se poate, spuse el. Cum să te întinzi şi să te culci aşa, ca un câine, fără să te întăreşti cu ceva? Să mai încercăm, poate ajungem la vreo casă şi, cel puțin, ni se va da câte-un pahar de horilcă, să bem înainte de-a ne veni somnul.

La cuvântul „horilcă“, teologul scuipă într-o parte şi zise:

— Ei da, desigur, nu are rost să rămânem în câmp.

Bursierii îşi continuară drumul şi, spre marea lor bucurie, în depărtare, păru că se aude lătratul unui câine. Ciulind urechile ca să audă mai bine, porniră vioi în direcția de unde li se păru că vine hămăitul şi, după scurtă vreme, zăriră o luminiță clipind.

— E o aşezare! Pe toți Dumnezeii, că e o aşezare!, spuse filosoful.

Presupunerea sa era întemeiată; în curând, văzură într-adevăr o aşezare omenească destul de mică, alcătuită numai din două case ce se aflau în aceeaşi curte. Prin geamuri se zărea puțină lumină, iar în spatele unui gard de nuiele se ridicau vreo zece pruni. Privind printre scândurile din poartă, băieții văzură o curte, în care se aflau câteva căruțe de negustori ucraineni. Între timp, pe unele porțiuni de cer, apăruseră câteva stele.

— Deci, fraților, să nu renunțăm niciodată! Orice s-ar întâmpla, trebuie să ne încropim un culcuş, pentru noaptea aceasta!

În clipa aceea, cei trei tineri învățați bătură toți deodată în poartă şi strigară:

— Deschide!

De la una dintre case se auzi o uşă scârțâind şi, după un minut, bursierii văzură în fața lor o femeie bătrână, îmbrăcată într-un cojoc.

— Cine-i acolo?!, strigă ea, tuşind înfundat.

— Găzduieşte-ne, mătuşico, în noaptea aceasta. Am rătăcit drumul. Şi în câmp, noaptea, este la fel de mizerabil, precum într-o burtă flămândă.

— Dar ce fel de oameni sunteți voi?

— Suntem oameni care n-au făcut nimănui niciun rău: teologul Haleava, filosoful Brut şi oratorul Horobeț.

— N-am loc, răspunse bătrâna morocănos, curtea mi-i plină de lume şi toate ungherele din casă sunt ocupate. Unde să vă culc?, ş-apoi sunteți atât de înalți şi de zdraveni! Mi se dărâmă casa, dacă vă bag în ea. Îi cunosc eu bine pe filosofii şi teologii ăştia, nişte bețivi! Dacă încerci cumva să-i găzduieşti, rămâi şi fără gospodărie. Plecați! Plecați! Nu aveți loc aici.

— Fie-ți milă, mătuşico! Cum poți lăsa să se piardă, uite-aşa, nişte suflete de creştini? Lasă-ne să dormim unde vrei. Şi dacă o să-ți facem noi cel mai mic rău, să dea Dumnezeu să ni se usuce mâinile şi să ni se întâmple ce-o fi mai rău. Aşa să fie!

Jurându-se astfel, cei trei băieți aproape că reuşiră să mai înmoaie sufletul bătrânei.

— Bine, zise ea, parcă pusă pe gânduri, vă las să intrați; doar că vă voi culca pe fiecare în locuri diferite. Altfel, dacă vă veți culca împreună, nu-mi voi avea inima liniştită toată noaptea.

— Este voia dumitale; nu te contrazicem, răspunseră bursierii.

Poarta scârțâi şi tinerii intrară în curte.

— Dar, mătuşico, spuse filosoful, mergând după bătrână, precum se zice… pe toți Dumnezeii, am impresia că prin burta mea se plimbă cineva cu căruța. După masa de dimineață, nici măcar o firimitură nu am luat în gură până acum.

— Şi ce-ar mai trebui să înfuleci?, întrebă bătrâna. Nu am nimic de mâncat, şi azi chiar n-am pus deloc foc în cuptor.

— Iar noi o să plătim mâine, cum se cuvine, pentru toate, cu bani-gheață. Eh, continuă el încet, astăzi nu-ți mai dă nimeni nimic de haleală!

— Haide, mergeți!, şi mulțumiți-vă cu ceea ce vi se dă. Numai dracu' mi-i aduse pe panii ăştia plângăcioşi!

Aceste cuvinte îl întristară cumplit pe filosoful Homa. Nasul său simți însă dintr-o dată un iz de peşte uscat. Se uită îndelung la şalvarii teologului ce mergea alături de el, şi văzu că din buzunarul acestora atârna o coadă uriaşă de peşte. Teologul reuşise să sustragă dintr-o căruță un coşcogeamite caras de toată frumusețea. El furase acest peşte nu din lăcomie, ci, pur şi simplu, din obişnuință, astfel încât aproape că uită că îl are în buzunar, şi acum căuta cu ochii încă ceva pe ce ar mai putea să pună mâna, neavând de gând să ignore nici măcar o roată uzată de căruță, pe care o văzuse în acel moment. Ținând peştele, filosoful Homa îşi strecură mâna în buzunarul teologului, de parcă ar fi vârât-o în buzunarul propriu, şi scoase carasul.

Bătrâna îi distribui pe bursieri în felul următor: pe orator îl culcă în casă, pe teolog îl încuie într-o cămăruță goală, şi pe filosof îl plasă într-un saivan de oi, la fel de gol şi acesta.

Rămânând singur, filosoful mâncă într-o clipită carasul, studie cu atenție pereții împletiți din nuiele, împinse cu piciorul râtul unui purcel curios aflat în cocina învecinată şi se întoarse pe cealaltă parte, ca să adoarmă buştean. Deodată însă, uşa destul de joasă se deschise şi aplecându-se, bătrâna îşi făcu intrarea în şură.

— Ce e, mătuşico, ce vrei?, întrebă filosoful.

Bătrâna venea însă direct către el, cu brațele deschise.

„E-he-he!, gândi filosoful. Numai că tu ai cam îmbătrânit porumbițo!“ Instinctiv, el se dădu puțin înapoi, însă bătrâna, fără prea multă ceremonie, se apropie şi mai mult.

— Ascultă, mătuşico!, spuse filosoful. Suntem în post; iar eu sunt un om care nu vreau să păcătuiesc nici pentru o mie

de galbeni.

Bătrâna îşi desfăcu însă braţele şi îl cuprinse, fără a scoate un singur cuvânt.

Filosoful se cam sperie, mai ales când observă că ochii ei străluciră într-un fel ciudat.

— Mătuşico! Ce-i cu tine? Pleacă, pleacă de aici cu Dumnezeu!, strigă el.

Însă bătrâna nu spunea nimic şi îl apuca cu mâinile.

Tânărul sări atunci în picioare cu gândul să fugă, însă bătrâna se postă în faţa uşii şi îl fixă cu ochii ei strălucitori, apoi porni din nou către el.

Acesta vru s-o respingă cu mâinile însă, spre mirarea sa, constată uimit că mâinile sale nu mai reuşiră să se ridice şi nici picioarele nu se mişcară defel; înţelese apoi cu groază că nici vocea nu-i mai răsună din gura deschisă. Pe buzele lui, cuvintele se plimbau fără sunet. Simţea doar inima zbătându-i-se cu putere în piept. Văzu cum bătrâna se apropie de el, îi încrucişează mâinile, îi apleacă capul fără efort şi, sărind pe spatele lui cu iuţeala unei pisici, îl lovi pe o parte cu o mătură, în vreme ce el, ca un armăsar bun de călărie, porni în galop, purtând-o pe umerii săi. Toate acestea se petrecură atât de repede, încât filosoful se dezmetici destul de greu şi îşi apucă genunchii cu ambele mâini, încercând să-şi oprească picioarele. Spre marea sa uimire, ele se ridicau însă, împotriva voinţei sale, şi galopau mai iute decât un cal de cerchez. Când ajunseră dincolo de sat şi în faţa lor se întindea o vâlcea netedă, iar undeva într-o parte – o pădure neagră precum cărbunele, doar atunci reuşi să îşi spună: „E-hei, păi asta-i o vrăjitoare“.

Secera luminată a lunii strălucea pe cer. O lumină plăpândă, de miez de noapte, care pătrundea parcă printr-o ţesătură foarte uzată, ajungea la pământ, şi se întindea în toate părţile, asemenea unui fum. Se părea că toate pădurile, luncile, cerul, văile, dorm liniştite, având însă ochii întredeschişi. În aerul nopţii, nici măcar o adiere de vânt. În această prospeţime exista totuşi ceva umed şi cald. Vârfurile

umbrelor ascuțite ale copacilor şi tufarilor se opreau, ca nişte comete, în vâlceaua netedă. Aşa arăta noaptea în care filosoful Homa Brut galopa având în spatele său un călăreț atât de ciudat. O senzație de oboseală neplăcută, dar totodată dulce, se făcea simțită tot mai mult în inima sa. Tânărul îşi plecă capul şi i se păru că iarba, care era aproape, sub picioarele lui, creşte de undeva din adâncuri îndepărtate şi că pe deasupra ei se scurge o apă cristalină, venită parcă dintr-un izvor ce se afla într-un vârf de munte îndepărtat, iar iarba părea, de fapt, fundul unei mări luminoase şi limpezi, până la cele mai mari adâncimi; cel puțin, el se vedea clar reflectându-se în apa aceasta, împreună cu bătrâna din spatele lui. În profunzimile apei, nu era luna, care ar fi trebuit să se reflecte din cer, ci un soare neasemuit de frumos; auzea clinchetul clopoțeilor albaştri, când aceştia îşi tremurau căpşoarele lor colorate. Atunci, tânărul nostru zări o sirenă ce apăru înotând de după rogoz; îi văzu mai întâi spatele şi piciorul dolofan, vânjos, apoi o văzu toată, creată din strălucire şi unduire. Sirena se întoarse deodată spre el şi îi putu observa fața minunată, cu ochii luminoşi, strălucitori, pătrunzători, care îi ajunseră în suflet, la fel ca o melodie. Acum erau aşa de aproape, ea ajunsese la suprafața apei şi, cutremurându-se într-un râs strălucitor, se îndepărtă puțin, se lăsă pe spate, şi lumina soarelui se reflectă în diamantele ei uşor rotunjite, albe, elastice şi fine, asemenea unor nori cu o strălucire mată, ca de porțelan nefinisat. Şi apa se împrăştie pe ele în mii de bule, strălucitoare ca nişte mărgeluşe. Ea tremura toată în apă şi surâdea drăgălaş…

Vedea el oare toate acestea aievea, sau doar şi le închipuia? Era oare realitate ceea ce avea în fața ochilor, sau doar un vis? Ce să fie oare acolo? Să fie oare vântul, sau cumva vreo muzică îngerească, sublimă, ce sună, răsună, se unduieşte, se apropie şi se înfige în sufletul său ca un tril neasemuit de frumos…

„Ce-o fi oare asta?“, se întrebă din nou filosoful Homa Brut, privind în jos şi galopând în goana mare. Picăturile de sudoare

curgeau de pe el ca o ploaie torențială. Îl încerca o plăcere dulce, până la nebunie, şi se simți pătruns de o bucurie minunată şi istovitoare. Aproape că începuse să creadă că nu mai are inimă şi îşi puse speriat mâna pe locul unde aceasta ar fi trebuit să se afle. Epuizat şi împrăştiat, începu să-şi amintească toate rugăciunile pe care le învățase. Pomeni apoi, în gând, toate descântecele împotriva spiritelor şi, deodată, simți un fel de înviorare; simți că pasul său începea să devină mai lent, că vrăjitoarea nu se mai ținea atât de încleştată de spatele lui. Iarba deasă îi atingea picioarele şi aceasta începu în cele din urmă să i se pară ceva obişnuit. Secera strălucitoare a lunii continua să lumineze pe cer.

„E bine!“, îşi spuse filosoful Homa în sinea sa şi începu să spună descântecele aproape cu voce tare. În sfârşit, se smulse de sub bătrână cu viteza fulgerului şi sări, la rândul său, în cârca ei. Bătrâna alerga, cu pas mărunt şi săltăreț, atât de repede, încât călărețul reuşea cu greu să mai tragă aer în piept. Pământul abia de se vedea pe sub ei, în lumina palidă desprinsă din secera lunii. Văile erau netede însă, din cauza mişcării rapide, toate îi treceau prin fața ochilor, fără să-şi mai dea seama ce reprezintă. Înhăță în fugă o bâtă pe care o găsi la o margine de drum, şi începu s-o ciomăgească pe bătrână din toate puterile. Vrăjitoarea scotea nişte țipete sălbatice, la început, răutăcioase şi amenințătoare, apoi mai moleşite, mai plăcute, mai sonore, iar pe urmă abia mai răsunară, ca nişte clopoței de argint, ajungând până în sufletul său. Aproape involuntar, îi veni în minte un gând. Să fie oare aceasta bătrâna? „Of, nu mai pot!“, rosti ea istovită şi se prăbuşi la pământ.

Filosoful se ridică dintr-odată în picioare şi o privi drept în ochi. În depărtare, zorile se aprindeau şi cupolele de aur ale bisericilor kievene străluceau intens. În fața lui se afla o zână cu un păr bogat, împrăştiat pe pământ, cu genele lungi, ca nişte săgeți, şi cu mâinile albe, dezgolite. Ea era întinsă şi avea privirea ațintită în sus. Din când în când, se auzea gemând uşor, iar ochii îi erau încărcați cu câteva lacrimi.

Băiatul se agită ca o frunză pe ram. O milă profundă şi un fel de senzaţii stranii, necunoscute până atunci, dar şi o tulburare uşoară, puseră stăpânire pe el. Deodată, începu să alerge, cu sufletul la gură. În fugă, simţea cum inima i se zbătea cu putere în piept, fără să-şi poată explica în vreun fel originea acestui sentiment ciudat necunoscut, care i se cuibărise în inimă. Nu mai voia deloc să se întoarcă în sat, ci se grăbea să ajungă la Kiev, analizând pe drum toată această întâmplare, atât de stranie.

Nu mai rămăsese aproape niciun bursier în oraş. Unii dintre colegii săi plecaseră la ţară, la casele părinteşti, alţii reuşiseră să îşi găsească ceva de lucru sau să îşi ofere serviciile pentru un câştig onorabil, şi o parte din ei porniseră către satele malorosienilor, unde se aflase că puteai să mănânci găluşte, brânză, smântână şi colţunaşi mari, cât o pălărie, fără să-ţi oferi vreun serviciu sau să fii nevoit să plăteşti măcar un singur groş[4], în schimbul acestor bunătăţi. Clădirea aceea mare, nelocuită, care servise drept sediu pentru seminar, era pustie acum. Filosoful nostru căută prin toate ungherele şi pipăi toate ascunzişurile de sub acoperiş, în speranţa că va reuşi să mai găsească măcar o bucăţică de şuncă sau, cel puţin, vreo bucată de plăcintă veche, pe care bursierii obişnuiau să le ascundă pentru vremuri mai rele.

Negăsind nimic de mâncare în incinta seminarului, băiatul recurse la o altă soluţie spre a-şi potoli foamea. Fluierând tinereşte, el începu să dea târcoale prin piaţa oraşului şi, după vreo două-trei ture, reuşi să facă cu ochiul unei văduane tinere, purtând o bonetă galbenă pe cap, care vindea panglici, alice şi roţi într-o margine, astfel că în ziua aceea fu hrănit din belşug cu colţunaşi din făină de grâu, cu carne de pui şi… este greu de enumerat într-un singur cuvânt, ce i se puse pe masă, atunci când fu invitat, într-o căsuţă mică de lut, aflată în mijlocul unei livezi de vişini. În aceeaşi seară, acelaşi filosof putea să fie zărit aşezat în cârciumă la o masă, cu o cană în faţă, fumându-şi luleaua conform obiceiului său mai vechi şi aruncându-i ovreiului, stăpânul localului, o monedă mică de

aur. Tânărul privea mulțumit şi indiferent la zecile de clienți care veneau şi plecau, fără să mediteze măcar o singură clipă la întâmplarea sa neobişnuită.

Între timp, prin oraş se răspândise vestea că, într-una din zile, pe când se afla la plimbare, fiica unuia dintre cei mai bogați sotnici[5], ce locuia într-un sat aflat la vreo cincizeci de verste[6] de Kiev, fusese bătută măr şi, folosindu-şi ultimele puteri, abia de mai reuşise să se târâie până la casa părintească, unde, trăgând să moară, îşi exprimase dorința ca, înainte de ceasul morții, un tânăr seminarist de la Kiev, Homa Brut în persoană, să îi citească evanghelia de priveghi şi molitvele, vreme de trei zile, conform obiceiului. Filosoful află acest lucru de la însuşi rectorul seminarului, care îl chemă în biroul său în mod special şi îl anunță că trebuie să se grăbească la drum, fără niciun fel de amânări, că numitul sotnic trimisese deja oameni şi trăsură ca să-l conducă la fată.

Filosoful nostru simți atunci un sentiment lăuntric ciudat, pe care nu şi-l putu explica în niciun chip. O presimțire rea îi tot şoptea întruna că în locul spre care tocmai trebuia să plece aveau să îl aştepte o serie de lucruri neplăcute. Fără să-şi explice motivul acestor temeri, tânărul îşi anunță rectorul că nu va mai pleca nicăieri.

— Ascultă, *domine* Homa!, zise rectorul (care în unele cazuri, era deosebit de amabil când avea să le comunice ceva subordonaților săi), nu te întreabă niciun drac dacă vrei sau dacă nu vrei să mergi. Îți spun numai că, dacă îți vei mai arăta colții şi încăpățânarea, voi porunci să fii biciuit pe spate şi prin alte locuri cu nuieluşe de mesteacăn, astfel încât să nu mai poți să te duci niciodată pe undeva.

Scărpinându-se nițel după ureche, filosoful ieşi din cancelarie, fără să mai spună niciun cuvânt; se gândea însă că, din prima clipă de cum va avea posibilitatea, îşi va pune toată speranța în picioarele sale. Coborî aşadar gânditor treptele abrupte ale scărilor care-l duseră în curtea mare, pe lângă gardul căreia fuseseră sădiți nişte plopi. Se opri însă pentru o clipă în loc, auzind vocea răutăcioasă a rectorului,

care împărțea porunci administratorului său, dar şi unuia dintre oamenii trimişi de sotnic după el.

— Mulțumeşte-i panului pentru cerealele şi ouăle trimise, îi zise rectorul, şi mai spune-i că îi voi trimite cărțile acelea de care mă întreabă, imediat ce vor fi terminate. I le-am dat deja conțopistului să le copieze. Da, să nu uiți, porumbelule, să-i mai spui panului că am aflat că în satul lor se prinde un peşte foarte bun, nisetru mai ales, şi că, atunci când va găsi un moment potrivit, să-mi trimită şi mie, deoarece aici, în piețe, nici nu există un peşte aşa de gustos, iar cel care totuşi se mai găseşte e foarte scump. Iar tu, Iavtuh, dă-le acestor oameni minunați câte un pahar de horilcă. Pe filosof să-l legați, că de nu, o zbugheşte îndată.

„Eh, fiu de drac!, se gândi filosoful în sinea sa. Mi-ai ghicit gândurile!“

Nu mult după ce coborî scările, băiatul văzu o trăsură, pe care la început o luase drept o uscătorie pe roți, pentru snopii de grâu. Într-adevăr, aceasta arăta la fel de încăpătoare ca un cuptor, în care se ard cărămizile. Era de fapt un fel de echipaj cracovian obişnuit, în care călătoresc câte cincizeci de evrei odată, laolaltă cu marfa, prin toate oraşele pe unde nasul lor adulmecă ştirea că vor fi iarmaroace. Filosoful era aşteptat de vreo şase cazaci vânjoşi şi bine făcuți, destul de vârstnici. Cămăşile lor, confecționate din stofă subțire, cu ciucuri, constituiau o dovadă că aceştia erau în slujba unui sotnic important şi bogat. Cicatricile pe care le aveau erau cea mai bună mărturie a laurilor căpătați în lupte şi în războaie.

„Ce-i de făcut? Ce-o fi o fi!“, se gândi Homa Brut în sinea sa şi, adresându-se cazacilor, spuse tare:

— Să trăiți, fraților!

— Să fii sănătos, pane filosof!, răspunseră unii dintre cazaci.

— Iată, voi avea onoarea să şed alături de dumneavoastră. Iar trăsura este excelentă!, continuă el, sărind înăuntru. Mai rămâne doar să plăteşti nişte muzicanți şi tot ți-ar mai rămâne încă loc suficient să dansezi.

— Da, echipajul acesta este destul de mare!, spuse unul dintre cazaci, aşezându-se pe capră, alături de vizitiul care, în loc de căciula ce o lăsase la cârciumă, era legat la cap cu o cârpă. Alți cinci cazaci, împreună cu filosoful, se aşezară pe nişte saci din spatele uriaşului atelaj, umpluți cu tot felul de cumpărături pe care le făcuseră la oraş.

— Aş fi curios să ştiu, întrebă filosoful, dacă, spre exemplu, ai umple această trăsură cu marfă, să zicem cu sare sau cu bare de fier, cam câți cai ar trebui ca s-o tragă?

— Deh, zise după un timp cazacul de pe capră, cred că un număr destul de mare de cai.

După ce oferi un răspuns atât de important, cazacul se consideră îndreptățit să tacă tot drumul.

Filosoful ar fi vrut să afle însă cât mai multe detalii, cine era acest sotnic, ce caracter avea, ce se vorbea despre fiica sa care se întorsese acasă într-o stare aşa de cumplită şi care ajunsese astfel în pragul morții, în a cărei poveste de viață avea să intre şi el acum, cum este şi ce alte lucruri se mai întâmplă acasă la ei? El le punea mereu tot felul de întrebări, care rămâneau însă fără răspuns, cazacii, pesemne şi ei filosofi, rămânând lungiți pe sacii grei, fără să scoată din gură nimic altceva decât fumul de pipă înecăcios. Doar unul dintre ei se adresă într-un târziu, către cel care şedea pe capra trăsurii, cu o poruncă scurtă: „Ai grijă, Overko, hăbăuc bătrân ce eşti! Când ne apropiem de cârciuma de pe drumul Ciuhrailovski, nu uita să opreşti şi să mă trezeşti şi pe mine şi pe ceilalți viteji, dacă vom fi cumva adormiți“. Spunând aceste cuvinte, adormi sforăind. Aceste avertizări erau oricum de prisos, pentru că de îndată ce trăsura uriaşă se apropie de cârciuma de pe drumul Ciuhrailovski, cu toții strigară într-un singur glas: „Opreşte!“ Iar caii lui Overko învățaseră deja să se oprească în fața fiecărei cârciumi pe unde treceau. Cu toate că era o zi fierbinte de iulie, coborâră cu toții din trăsură şi intrară într-o încăpere murdară în care evreul, proprietarul cârciumii, se grăbi să-şi primească vechii clienți, cu o expresie de satisfacție pe față. Evreul aduse, sub şorț, câțiva cârnați

din carne de porc şi, aşezându-i pe masă, întoarse imediat spatele acestor bunătăţi interzise de talmud. Se aşezară cu toţii în jurul mesei. În faţa fiecărui oaspete apăru câte o cană de lut. Filosoful Homa trebuia să ia şi el parte la acest chefuleţ. Şi pentru că, atunci când obişnuiesc să chefuiască puţin, malorosienii încep să se pupe sau să plângă, în curând toată cocioaba se umplu de drăgălăşenii: „Hai, Spirid, să ne pupăm!“, „Vino la mine, Doroş, să te îmbrăţişez!“

Unul dintre cazacii prezenţi, aflat la o vârstă mai înaintată decât ceilalţi, cu mustăţile cărunte, începu să plângă din adâncul sufletului, sprijinindu-şi faţa cu mâna şi zicând că el nu are nici tată, nici mamă şi că a rămas singur-singurel pe lumea asta. Altul, care părea să fie un mare moralist, îl consolă, spunându-i: „Nu plânge, haide, nu plânge! Nu trebuie să plângi... Dumnezeu te are în paza Sa“. Altul, cunoscut cu numele de Doroş, deveni extrem de curios şi, întorcându-se către filosoful Homa, începu să-l descoasă:

— M-ar fi interesat să ştiu ce vă învaţă pe voi acolo, la Seminar. Să fie aceleaşi lucruri pe care le citeşte diaconul la biserică sau poate altceva?

— Nu întreba!, îi zicea tărăgănat moralistul, las’ să fie acolo cum a mai fost. Ştie Dumnezeu cum trebuie să fie; Dumnezeu ştie totul.

— Nu, eu vreau să ştiu, zicea Doroş, ce este scris în cărţile acelea. Poate sunt cu totul alte lucruri decât în cele ce ne citeşte diaconul.

— Of, Doamne, Dumnezeule!, îi răspundea din nou mentorul acela respectabil. De ce ar trebui să discutăm aceste lucruri? Cum a zis Dumnezeu, aşa să fie. Acum, ceea ce a dat Dumnezeu nu mai poate fi schimbat.

— Eu vreau să aflu tot ce e scris. Mă voi duce să învăţ la Seminar, pe Dumnezeul meu că mă voi duce! Ce, crezi că nu aş putea să învăţ şi eu? Voi învăţa totul, absolut totul!

— O, Doamne, Dumnezeule!... zise din nou moralistul, după care îşi lăsă capul să cadă pe masă, fiindcă nu mai avea puterea să-l ţină în continuare pe umeri.

Ceilalți cazaci discutau fie despre pani, fie despre motivele pentru care luna luminează pe cer.

Văzând încotro se îndreaptă atenția cazacilor, filosoful Homa hotărî să folosească acest moment şi să-şi ia tălpăşița. El i se adresă mai întâi cazacului cărunt, care îşi plângea tatăl şi mama:

— Nu mai plânge, nene, spuse el, şi eu sunt orfan! Lăsați-mă, băieți, să plec! La ce vă sunt de folos?!

— Să-i dăm voie să plece!, ziseră unii. E orfan, sărmanul. Să meargă unde-o vrea.

— O, Doamne, Dumnezeule!, spuse moralistul, ridicându-şi capul alene. Lăsați-l! Lăsați-l să plece!

Şi cazacii aproape că se deciseseră să-l însoțească ei înşişi în câmp deschis şi să-l lase liber să plece, dacă cel care se arătase mai curios dintre ei, nu i-ar fi oprit, spunându-le:

— Nu-l atingeți: vreau să vorbesc cu el despre Seminar. Mă voi duce şi eu la Seminar…

De altfel, ar fi fost puțin probabil ca această evadare să se fi realizat totuşi, pentru că, atunci când filosoful încercă să se scoale de la masă, simți că picioarele îi deveniseră parcă de lemn, şi i se arătară dintr-o dată în față, o mulțime de uşi, fără să cunoaştem dacă ar fi putut să o aleagă cumva pe cea adevărată, prin care să iasă.

Doar către seară, toată această companie cheflie îşi aminti că ar trebui să pornească la drum. Se cățărară în trăsură, se întinseră peste saci, dădură bice cailor şi începură un cântec ale cărui cuvinte şi sens nu se ştie dacă le-ar fi priceput careva. Călătoriră o bună bucată din noapte şi abătându-se întruna de la drumul pe care, de fapt, îl ştiau pe de rost, coborâră în cele din urmă un deal înalt şi ajunseră într-o vâlcea, unde filosoful văzu un gard făcut din şipci sau, în unele locuri, chiar din nuiele împletite; pe lângă gard, fuseseră sădiți nişte copaci cu coroanele destul de joase, în spatele cărora se puteau vedea nişte acoperişuri de case. Acestea păreau să alcătuiască o gospodărie mare, care aparținea sotnicului. Trecuse de mult de miezul nopții; cerul era

întunecat şi, pe alocuri, sclipeau câteva stele mărunte. În niciuna din case nu se zărea licărind vreo lumină. Drumeții intrară într-o curte, fiind întâmpinați de un câine care-i lătră. Pe ambele părți ale drumului se puteau vedea şure şi căsuțe acoperite cu paie. Una dintre acestea, aflată chiar peste drum de poartă, era mai mare decât toate celelalte şi părea că e locuința care-l găzduieşte pe sotnic. Trăsura se opri în fața unei construcții care semăna cu o şură destul de modestă, apoi călătorii noştri se duseră la culcare. Este drept că filosoful ar mai fi dorit să studieze puțin acareturile panului pe dinafară; dar, oricât de tare şi-ar fi holbat el ochii, nu ar fi putut desluşi mai nimic din construcțiile aflate în fața sa. Casa i se păru a fi asemenea unui urs uriaş, iar ceea ce la început i se păruse că ar fi putut să fie coşul de fum, se transformase parcă în rector. Homa dădu din mână, să îndepărteze aceste arătări, şi se duse să se culce şi el.

Când se trezi, văzu că în toată casa era agitație mare; în timpul nopții, domnişoara murise. Slugile alergau zăpăcite într-o parte şi-n alta. Nişte bătrâne şi alți oameni prezenți în încăperea aceea plângeau. O gloată de curioşi se uita printre scândurile gardului, în curtea panului, de parcă chiar ar fi reuşit să vadă ceva important.

Nemaiavând ce să facă, filosoful începu să studieze locurile pe care nu le putuse vedea prea bine în timpul nopții. Casa panului era o construcție destul de joasă, asemănătoare acelora ce se obişnuiau pe timpuri în Malorusia. Era acoperită cu paie. Frontonul său mic, ascuțit şi înalt, cu o ferestruică asemănătoare unui ochi ce priveşte în sus, era zugrăvit în întregime în culori galbene şi azurii şi împodobit cu semilune de culoare roşie. El se sprijinea pe stâlpi de stejar, care până la jumătate erau rotunzi, iar mai jos, aveau o formă hexagonală, cu înflorituri strunjite deasupra. Sub acest fronton se afla un pridvor destul de mic, cu bănci pe ambele părți. De o parte şi de alta a casei se aflau câteva şoproane sprijinite pe stâlpi răsuciți pe alocuri, dar aproape identici. Un păr înalt, cu vârful piramidal şi cu frunzele tremurânde, se înălța verde în

fața casei. În mijlocul curții se aflau câteva hambare, aliniate pe două rânduri, formând un fel de şosea foarte largă, ce ducea către casă. După hambare, chiar în apropierea porții, mai erau două beciuri, având fiecare câte un perete în formă de triunghi, aşezate unul în fața celuilalt şi acoperite cu paie. Peretele fiecăruia avea o uşă destul de mică, zugrăvită cu tot felul de desene. Pe una dintre ele era desenat un cazac şezând pe un butoi şi ținând deasupra capului o cană cu inscripția: „Beau totul“. Pe cealaltă, o ploscă şi câteva ulcioare, iar prin părțile laterale, pentru decor, un cal cu picioarele în sus, o lulea, o tamburină şi o inscripție: „Vinul – desfătarea cazacului“. În pridvorul uneia dintre şure, prin lucarna mare, putea să se vadă o tobă şi câteva trompete din alamă. La poartă se aflau două tunuri. Văzând toate acestea, puteai înțelege că stăpânul acestei gospodării era un mare amator de distracții şi că din curtea aceasta răsunaseră deseori chemări la petrecere. După poartă, se mai aflau două mori de vânt. Din spatele casei începeau livezile cu pomi fructiferi, iar printre vârfurile de copaci se zăreau doar pălăriile negre ale hogeagurilor de pe casele ascunse în desişurile verzi. Întreaga aşezare era amplasată pe o terasă largă şi dreaptă a dealului. În partea de nord, aşezarea era protejată de un deal abrupt care-şi avea talpa chiar în apropierea acestei curți. Când îl priveai de jos, acest deal părea şi mai abrupt, iar pe vârful său înalt se puteau vedea tulpini subțiri şi întortocheate de buruieni, asemenea unor umbre pe cerul luminos. Aspectul lutos şi dezgolit al dealului îți provoca o stare de tristețe profundă. El era brăzdat pe toată suprafața cu râpe şi viroage săpate de apele ploilor. Pe unul dintre povârnişurile sale abrupte, la o mică distanță una de alta, se vedeau două case; deasupra uneia dintre ele îşi desfăşura brațele un măr cu coroana rotundă, pe a cărui tulpină se sprijineau câțiva buşteni micuți, acoperiți cu pământ. Merele, bătute de vânt, se rostogoleau până în curtea panului. De pe muchia dealului şi până la poalele sale şerpuia un drum care, trecând pe lângă această curte, ducea spre celelalte case din sat. Analizând cât

era de abrupt acest drum şi amintindu-şi de călătoria din noaptea trecută, filosoful se gândi cât de deştepți sunt caii panului, dar nu excluse nici posibilitatea ca şi cazacii aflați în slujba sa să aibă nişte capete deosebit de tari, dacă, în starea aceea avansată de beție în care se aflaseră, reuşiseră să nu se răstoarne cu roțile şi cu tălpile în sus, în trăsura aceea uriaşă şi plină cu bagaje, cu tot. Filosoful, care în această clipă stătea pe locul cel mai înalt din curte, se întoarse şi privi în partea opusă, văzând o cu totul altă privelişte. Aşezarea împreună cu vâlceaua coborau spre o zonă mai plată. Lunci ce nu puteau fi cuprinse cu ochiul se întindeau până departe; verdele aprins care le acoperea devenea din ce în ce mai întunecat, pe măsură ce se îndepărta de ochii privitorului; şiruri întregi de aşezări se uneau în zare, cu toate că distanța dintre ele era mai mare de douăzeci de verste. Pe partea dreaptă a acestor lunci se înălțau munții, iar în depărtare se vedea fâşia Niprului, ba arzândă, ba întunecată.

— Eh, ce loc minunat!, spuse filosoful. Aici aş vrea să trăiesc… Aş prinde peşte din Nipru şi din lacuri, aş vâna iepuri sau spurcaci cu lațul sau cu arma! De altfel, presupun că trebuie să fie şi dropii în luncile acestea. O bună parte din fructele de aici pot fi uscate şi vândute la oraş, dar cel mai bine ar fi să le foloseşti ca să extragi votca din ele; fiindcă votca din fructe nu poate fi comparată cu niciun fel de altă băutură.

Dar se gândi că n-ar strica totuşi să găsească o soluție ca s-o şteargă cât mai iute de aici. Văzu o cărăruie pe după gard, acoperită aproape complet de buruienile dese. La început, păşi pe ea ca din întâmplare, gândindu-se, mai întâi, să se plimbe puțin, iar pe urmă, printre case, să o apuce spre câmp. Deodată, simți însă pe umărul său o mână destul de puternică.

În spatele lui se ivi cazacul cel bătrân, care îşi plângea aseară atât de amarnic moartea părinților săi, dar şi soarta lui de orfan singuratic.

— În zadar îți puseşi în gând, pane filosof, să-ți iei zborul din satul acesta!, îi zise el. Aici e o astfel de instituție de unde

nu mai poți să fugi şi, la drept vorbind, nici drumurile nu sunt aşa de bune pentru cel ce s-ar încumeta ca să meargă pe jos. Mai bine du-te la pan, că te aşteaptă de mult în camera pentru oaspeți.

— Să mergem! N-am nimic împotrivă… Cu cea mai mare plăcere, spuse filosoful şi îl urmă pe cazac.

Sotnicul era un bărbat aflat deja la o vârstă înaintată, avea mustățile cărunte şi o expresie de mâhnire profundă. Stătea în camera pentru oaspeți, la masă, sprijinindu-şi capul cu ambele mâini. Să-i tot fi dat vreo cincizeci de ani. După tristețea adâncă întipărită însă pe fața sa, a cărei culoare căpătase un accent pal-străveziu, îți puteai da seama că sufletul său fusese distrus şi doborât într-o singură clipă, iar veselia ce-i animase spiritul şi amintirea zilelor tumultuoase trăite dispăruse pentru totdeauna din viața lui. Când Homa şi bătrânul cazac îşi făcură apariția în camera de oaspeți şi se plecară prelung în semn de salut, el îşi desprinse o mână de pe față şi le răspunse cu ea.

Homa şi cazacul se opriră la uşă, din respect.

— Cine eşti, de unde vii, şi din ce categorie de oameni faci parte, omule bun?, întrebă sotnicul, pe un ton ce nu trăda nici blândețe, dar nici asprime.

— Sunt bursier, sunt filosoful Homa Brut.

— Dar cine a fost tatăl tău?

— Nu ştiu, stimate pan.

— Iar mama ta?

— Nici pe mama nu o cunosc. Dar analizând logic, e sigur că ea a existat; însă nu ştiu nici cine a fost, nici de unde era, nici când a trăit – pe Dumnezeul meu, nu le cunosc nicio calitate.

Sotnicul tăcu şi păru că rămase o clipă pe gânduri.

— Dar cum ai cunoscut-o totuşi pe fiica mea?

— Nu am cunoscut-o, stimate pan, pe Dumnezeul meu, nu am făcut cunoştință. Nu am avut niciodată niciun fel de treburi cu domnişoarele, de când mă țin minte. Nu-i mare brânză de ele, ca să nu spun ceva mai nepoliticos.

— Dar de ce oare o fi dorit ea ca numai tu să-i citeşti rugăciuni, şi nimeni altcineva?

Filosoful ridică din umeri:

— Numai Dumnezeu ştie să explice aceasta. Este cunoscut faptul că uneori panii îşi doresc nişte lucruri, astfel încât nici cel mai învățat om nu-i în stare să le facă pe voie; există chiar şi un proverb în legătură cu asta: „Şi pasărea din cer o vor!“

— Dar nu minți oare, pane filosof?

— Să mă lovească fulgerul pe locul acesta, de mint.

— O, dacă ar fi trăit măcar cu o clipă mai mult, spuse sotnicul cu tristețe, aş fi reuşit şi eu să aflu mai multe. „Să nu-i dai nimănui altuia să-mi citească molitva, tatu, dar chiar în această clipă să meargă cineva la Seminarul din Kiev şi să-l aducă pe bursierul Homa Brut. Numai el să se roage trei nopți pentru sufletul meu păcătos. El ştie...“ Dar ce ar fi putut să însemne că ştie, nu am mai apucat să aud. Ea, porumbița, doar atât a putut să-mi spună, şi a murit. Tu cred că eşti un om bun, şi ți s-a dus faima despre viața ta de sfânt şi despre binefacerile tale, iar ea se vede că a auzit despre tine tot felul de lucruri.

— Cine? Eu?, întrebă bursierul, făcând un pas înapoi de uimire. Eu, viață de sfânt?, continuă el, privind direct în ochii sotnicului. Dumnezeu cu dumneavoastră, pane! Ce vorbiți?! Păi eu, cu toate că nu se cuvine să vă spun, eu mergeam la brutărie în ajunul zilei de joi, cea mai plină de patimi.

— Ei... da, nu în zadar s-a hotărât aşa. Va trebui să începi să-ți faci datoria chiar din ziua de azi.

— Aş răspunde la aceste dorințe, înălțimii Voastre... desigur, fiecare om care cunoaşte Sfânta Scriptură, într-o măsură anumită... numai că, pentru aceasta, ar fi mai potrivit să solicitați un diacon sau, cel puțin, un diac. Aceştia sunt oameni înțelepți şi cunosc deja mai bine cum se fac treburile respective, iar eu... Eu nu am nici voce ca lumea şi sunt, în persoană, doar dracul ştie ce. Nu mă potrivesc sub nicio formă.

— Poți să zici tot ce vrei, numai să ştii că eu îi voi îndeplini toate dorințele pe care mi le-a cerut porumbița mea, fără să precupețesc nimic. Şi după ce vei citi toate rugăciunile, chiar din această zi începând, vreme de trei nopți, aşa cum se cuvine, te voi mulțumi cum trebuie, iar dacă nu, nici pe dracul nu-l voi sfătui să mă mânie.

Ultimele cuvinte ale sotnicului fură spuse atât de convingător, încât filosoful le înțelese pe deplin semnificația.

— Urmează-mă!, zise sotnicul.

Ieşiră în tindă. De aici, sotnicul deschise o altă uşă, față în față cu aceea pe care ieşiseră, care dădea într-o altă cameră-sufragerie. Filosoful se opri pentru o clipă în tindă, pentru a-şi sufla nasul, după care trecu pragul copleşit de o frică inexplicabilă. Pe toată podeaua acestei camere era aşternută o pânză roşie de bumbac. Într-un colț, sub icoane, pe o masă înaltă, se afla trupul răposatei, întins pe o plapumă din catifea albastră, decorată cu franjuri aurii şi canafuri. La picioare şi la cap se aflau câteva lumânări înalte, din ceară, încolăcite cu rămurele de călin, care radiau o lumină pală, ce se pierdea în lumina strălucitoare a zilei. Din locul în care se oprise, nu putea să vadă deloc fața moartei, aceasta rămânând ascunsă de silueta tatălui ei, care, cu sufletul profund îndurerat, i se aşezase înainte, cu spatele la uşă. Filosoful nostru încremeni auzind cuvintele bătrânului:

— Drăgălaşa mea fiică, regret foarte mult, nu neapărat faptul că te-ai dus, când abia ajunseseşi în floarea vârstei, fără să-ți trăieşti viața ce ți-a fost hărăzită, părăsind această lume spre tristețea amărâtului meu suflet. Regret, porumbița mea, că nu am reuşit să aflu cine este duşmanul acela nemernic care se face vinovat de plecarea ta din această lume. Şi dacă mi-ar fi fost dat să-l cunosc vreodată pe acela care s-ar fi gândit doar să te jignească cumva sau măcar să rostească vreun cuvânt nepotrivit despre tine, jur pe Dumnezeu că, dacă ar fi fost în vârstă ca mine, nu şi-ar mai fi văzut niciodată copiii, iar dacă ar fi fost mai tânăr cumva, nici pe tatăl său şi nici pe mama sa; trupul său ar fi fost aruncat ca să fie sfâşiat

de păsările şi animalele de pradă din stepă. Vai de mine, păpădia mea, rândunica mea, luminița mea, că-mi voi trăi zilele ce mi-au mai rămas de acum înainte fără bucurii, ştergându-mi întruna, cu poala hainei, lacrimile sărate ce vor curge din ochii mei obosiți, în vreme ce duşmanul meu se va veseli şi va râde în taină despre un bătrân singur şi neputincios…

În cele din urmă, durerea adâncă ce-i zdrobea inima erupse într-un şuvoi nesfârşit de lacrimi amare.

Şi Homa fu mişcat în profunzimea sufletului său de durerea aceasta nemângâiată. Tuşi slab, pentru a-şi curăța glasul puțin răguşit.

Sotnicul se întoarse şi-i indică locul de rugăciune de la capul răposatei, în fața unui pupitru potrivit ca mărime, pe care fuseseră aduse câteva cărți.

„Trei nopți le voi sluji eu cumva, se gândi filosoful, iar în schimb, panul îmi va burduşi buzunarul cu cervoneți[7] din aur curat“.

El se dădu mai aproape şi, după ce încercă să mai tuşească o dată, începu să citească, fără să privească înjur, fără a se hotărî dacă va trebui să se uite sau nu, la fața răposatei. În încăpere, se instală o linişte adâncă. El observă că sotnicul ieşise deja. Întoarse încet capul ca să privească la chipul moartei şi…

Un tremur îl străbătu prin tot corpul. În fața lui se afla zâna pe care o lăsase cândva culcată la pământ. I se păru că niciodată până atunci, trăsăturile de pe chipul unei femei nu întruniseră o frumusețe atât de armonioasă şi expresivă. Era ca şi vie. Fruntea ei era strălucitoare şi nobilă ca zăpada şi ca argintul, părea că meditează; sprâncenele, noaptea din miez de zi, subțiri, drepte, ridicate cu mândrie deasupra ochilor închişi; genele, săgeți aliniate peste obrajii îmbujorați de dorințe tainice; buzele, rubine gata pregătite să zâmbească… însă, în aceleaşi trăsături, tânărul filosof mai văzu şi altceva, care-l zgudui cu o forță nestăvilită. El îşi simți sufletul pătruns de o durere profundă. Era ca şi cum, din iureşul

veseliei şi din mulțimea de oameni ce se rotesc în toiul unui dans, ar fi erupt dintr-odată un cântec jalnic despre viața oropsită a întregului popor. Ca şi cum, sângele din buzele ei de rubin ajunsese fierbinte până în inima lui. Şi pe neaşteptate, fața ei i se păru uimitor de cunoscută.

— Vrăjitoarea!, spuse tânărul cu o voce străină, întorcându-şi privirea de la ea şi pornindu-se să citească rugăciunile mai departe.

Era acea vrăjitoare pe care o omorâse el.

Când soarele coborî către orizont, răposata fu dusă la biserică. Filosoful îi sprijinea sicriul negru, funebru, de umărul său, şi simțea cum din el se ridica o răceală de gheață. Sotnicul însuşi mergea înainte, sprijinind cu mâna partea din dreapta coşciugului strâmt, în care se afla răposata. Biserica înnegrită, din lemn, acoperită, ca singur ornament, cu muşchi verde crescut peste ea, cu trei cupole în formă de conuri, se ridica mohorâtă, aproape de marginea satului. Era vizibil că, de ceva vreme, nu se mai făcuse în ea niciun fel de slujbă. Aproape lângă fiecare icoană erau aprinse lumânări. Aşezară sicriul în mijloc, chiar înaintea altarului. Bătrânul sotnic îşi mai sărută o singură dată fecioara, făcu o plecăciune până la podea şi ieşi din biserică, împreună cu ceilalți oameni ce purtaseră coşciugul pe brațe, poruncind supuşilor săi ca filosoful să fie hrănit bine, iar după cină să fie însoțit la biserică. Întorcându-se în bucătărie, toți cei ce duseseră sicriul la biserică îşi puseră mâinile pe cuptor, obicei pe care îl au malorosienii, după ce au de-a face cu un mort.

Foamea pe care o resimți filosoful în aceste clipe îl făcu să uite definitiv, pentru un moment, de moartă. În curând, unul câte unul, toți slujbaşii sotnicului începură să se adune în bucătărie. Aceasta aducea mai curând a club, pe unde se perindau toate ființele ce locuiau în această gospodărie, oameni şi câini, ultimii venind de fiecare dată până la uşă şi mişcându-şi cozile bucuroşi, mai ales după ce îşi primeau porția de oase şi spălături hrănitoare de vase. Oricine era trimis cu vreo treabă în casa aceasta intra mai întâi în

bucătărie, ca să se odihnească măcar o clipă pe bancă şi să tragă o lulea de tutun. Toți holteii care vieţuiau în acest conac, dichisiți în cămăşi de cazaci, rămâneau aici aproape ziulica întreagă, culcați pe bancă, sub bancă, pe cuptor, într-un cuvânt, peste tot unde puteau găsi un loc mai comod pentru ca să se poată lungi. De altfel, fiecare îşi mai uita la bucătărie, de fiecare dată, fie căciula, fie biciul pentru câinii străini, fie orice altceva ce putea fi uitat. Dar cea mai numeroasă adunătură se strângea în timpul cinei, când venea şi grăjdarul, după ce îşi mâna caii în țarc, şi păstorul, care aducea vitele pentru muls, şi toți ceilalți care nu puteau fi văzuți pe parcursul zilei. După cină, pofta de a pălăvrăgi punea stăpânire până şi pe cele mai potolite limbi. De obicei, în acest loc se putea vorbi despre orice; şi despre faptul că cineva îşi cususe şalvari noi, şi despre ceea ce se afla în adâncurile pământului, şi despre cineva care văzuse pe vremuri vreun lup. Se mai găseau apoi, printre vizitatori, o mulțime de povestitori de glume şi anecdote, mulți dintre malorosieni remarcându-se prin asemenea calități.

Filosoful se aşează şi el, alături de ceilalți musafiri, într-un cerc larg, în aer liber, aproape de pragul bucătăriei. În curând, de după uşă apăru o băbuță cu bonetă roşie, ținând în mâini o oală fierbinte cu găluşte şi o puse în mijlocul acelora ce aşteptau să cineze. Fiecare îşi scoase din buzunar propria lingură de lemn, iar alții, care nu aveau aşa ceva, folosiră câte un băț de chibrit. Când gurile începură să se mişte puțin mai lent şi foamea de lup a acestei adunări se astâmpără cât de cât, unii începură să mai spună câte ceva. De această dată, discuțiile trebuiau să se refere, evident, numai la răposată.

— Să fie adevărat – zise un tânăr ciobănel, care îşi prinsese pe brâul în care îşi ținea luleaua atâția nasturi şi tot felul de obiecte mici de alamă, încât ajunsese să semene mai curând cu o prăvălie ambulantă de mărunțişuri –, să fie adevărat că domnişoara, să nu cumva să o pomenim de rău în aceste clipe, se cunoscuse cu necuratul?

— Cine? Domnişoara?, întrebă Doroş, un personaj deja cunoscut filosofului nostru. Păi, ea era o adevărată vrăjitoare! Jur că era vrăjitoare!

— Potoleşte-te, potoleşte-te, Doroş!, îi strigă altul de lângă el, acela care în timp ce călătoriseră împreună, era mereu pornit să împace pe oricine cu vorbe de duh. Nu e treaba noastră. Dumnezeu cu ea! Să nu discutăm despre aceasta.

Însă Doroş nu era dispus deloc să cedeze. El coborâse în beci, chiar înainte de cină, împreună cu pivnicerul, fiindcă avuseseră de rezolvat o treabă importantă şi, după ce se aplecase de câte două ori, trebăluind, spre cele câteva butoaie, ieşise de acolo deosebit de vesel şi vorbăreţ.

— Ce vrei? Să tac?, spuse el. Păi, ea m-a călărit şi pe mine. Pe Dumnezeul meu că m-a călărit!

— Dar, nene, întrebă tânărul cioban cu nasturi la brâu, o vrăjitoare poate fi recunoscută oare după vreun semn?

— Nu poţi, răspunse Doroş. N-o afli în niciun fel; poţi să citeşti toate psaltirile, şi tot nu vei reuşi s-o cunoşti.

— Se poate, se poate, Doroş. Nu zice, spuse moralistul. Nu în zadar, Dumnezeu l-a pricopsit pe fiecare cu câte-un talent. Oamenii ştiutori spun că fiecare vrăjitoare are o codiţă.

— Orice babă e şi vrăjitoare, zise indiferent cazacul cărunt.

— Eh, sunteţi voi mai buni!, spuse băbuţa, care tocmai venise să mai adauge câteva găluşte proaspete în oala golită. Nişte mistreţi graşi!

Pe buzele cazacului cărunt, căruia i se spunea Iavtuh, dar a cărui poreclă era Kovtun, apăru o urmă de satisfacţie, fiindcă văzu că vorbele lui fuseseră ca un junghi în inima bătrânei. În vremea asta, păstorul de vite scoase un râset atât de răsunător, că parcă doi bivoli, stând faţă în faţă, mugiseră în acelaşi timp.

Discuţia începută îi trezi tânărului filosof dorinţa şi curiozitatea de necurmat de a afla detalii despre fiica răposată a sotnicului. Şi, dorind să menţină discuţia pe acelaşi făgaş, se adresă vecinului său cu aceste cuvinte:

— Vreau să vă întreb totuşi de ce toată adunătura aceasta de oameni, care iau cina acum împreună, consideră că domnişoara ar fi fost o vrăjitoare? Să-i fi făcut oare vreun rău cuiva sau să fi chinuit pe careva dintre voi?

— Au fost de toate, răspunse unul dintre meseni, care avea o față netedă, asemănătoare unei lopeți.

— Cine nu-şi aminteşte de Mikita, îngrijitorul de câini, sau de acel…

— Dar ce s-a întâmplat cu Mikita, îngrijitorul de câini?, întrebă filosoful.

— Stai aşa!, îți povestesc imediat despre îngrijitorul de câini, zise Doroş.

— O să-i povestesc eu de Mikita, spuse grăjdarul, fiindcă a fost chiar cumătrul meu.

— Ba-i povestesc eu, spuse Spirid.

— Lasă, lasă să povestească Spirid!, strigară oamenii.

Şi Spirid începu:

— Tu, pane filosof Homa, nu l-ai cunoscut niciodată pe Mikita. Eh, ce om deosebit a fost ăsta! Cunoştea fiecare câine atât de bine, întocmai ca pe tatăl său cel adevărat. Îngrijitorul de câini de acum, Mikola, uite-l, al treilea de la mine, nu face nici cât degetul cel mic al lui Mikita. Cu toate că şi ăsta de-acum îşi face bine treaba, dar în comparație cu celălalt, el este aproape nimic, apă de ploaie.

— Tu povesteşti bine, foarte bine!, spuse Doroş, dând afirmativ din cap.

Şi Spirid continuă:

— Vedea iepurele mai repede decât ai reuşi să te scobeşti în nas. Îşi chema câinii şuierând: „Ei, Război! Hai, Rapido!“, şi el pornea în goana calului, la galop, şi nici nu are rost să povestesc care pe care îl întrecea, el pe câini sau câinii pe el. O cană de basamac o dădea pe gât într-o clipă, de parcă nici n-ar fi fost. Îngrijitorul acela de câini a fost un om cu totul deosebit! Doar că de la un timp începuse să tragă mereu cu ochiul la domnişoară, îi căzuse cu tronc la inimă, sau poate că ea îl vrăjise, aşa încât omul se pierdu cu totul din fire, deveni

ca o muiere; se făcu dracu' ştie ce; pfu!, nici nu e cuviincios să vă spun.

— Bine, spuse Doroş.

— Se întâmpla că doar dacă se uita domnişoara la el, scăpa frâul din mână, pe Război îl numea Brovk, se împiedica de orice şi nici nu-şi dădea seama ce face. Odată, domnişoara veni în grajdul în care Mikita îşi spăla calul şi îi spuse: Mikitka, lasă-te puțin mai în jos, ca să-mi pun piciorul pe tine. Iar el, prostul, se bucură şi îi zise: „Nu doar picioruşul poți să-l pui, dar poți să te aşezi cu totul pe mine". Abia ce domnişoara apucase să îşi ridice piciorul, că Mikita, văzându-l aşa dezgolit, alb şi rotund, rămase vrăjit pentru totdeauna de ea. El, prostul, îşi aplecă spatele şi, apucând-o cu ambele mâini de picioarele goale şi urcând-o în spatele său, începu să galopeze ca un cal, peste toată câmpia, ținând-o în cârcă, şi nimeni nu ne-a mai putut spune vreodată până unde s-au dus; când s-au întors îngrijitorul mai arăta a viu decât pe jumătate, iar de atunci se tot uscă, până deveni subțire ca o surcică; şi odată, pe când venisem la grajd, în locul lui mai rămăsese doar o moviliță de cenuşă şi o căldare goală; arsese de tot; pe dinăuntru arsese. Fusese însă un îngrijitor de câini cum nu mai găseşti altul pe lume.

Când Spirid îşi încheie povestirea, din toate părțile se auziră voci care proslăviră meritele fostului îngrijitor de câini.

— Dar despre „şuşuitul" n-ai auzit?, îl întrebă Doroş pe Homa.

— Nu.

— E-he-he-he! La Seminarul acela al vostru, după cum se vede, nu vă învață prea multe. Ascultă, deci! Avem în satul nostru un cazac căruia îi zicem „şuşuitul". Bun cazac! Câteodată îi place să fure şi să mintă, fără să aibă vreun folos din asta, dar… cu toate acestea, este un cazac bun. Casa lui nu este aşa de departe de locul acesta. Uite pe la ora asta, când ne aşezarăm noi să cinăm, „şuşuitul" cu nevastă-sa, după ce cinaseră şi ei, se duseseră la culcare; fiind vreme frumoasă, şuşuita se culcă în curte, iar şuşuitul în casă, pe

laviță; sau nu, şuşuita în casă pe laviță, iar şuşuitul în curte...

— Şi nu pe laviță se culcase şuşuita, ci chiar pe podea, apucă să precizeze băbuța, aşezată pe prag şi sprijinindu-şi fața cu mâna.

Doroş o privi, apoi se uită în jos, apoi din nou la ea şi, după o pauză de tăcere, îi spuse:

— Dacă îți scot cămaşa de pe tine acum, față de toți, nu-ți va fi bine.

Amenințarea avu efectul scontat. Bătrâna tăcu şi nu-l mai întrerupse deloc.

Doroş continuă:

— Iar în leagănul care atârna în mijlocul camerei se afla un copilaş de un an, nu aş putea să vă spun dacă era băiețel sau fetiță. Şuşuita era culcată, când deodată se trezi, auzind câinele zgâriind lemnul uşii şi urlând aşa de tare, că-ți venea să fugi afară din casă. Femeia se sperie cumplit, fiindcă muierile sunt firi slabe şi proaste aşa încât, dacă într-o seară îi arăți uneia limba de după uşă, i se duce inima direct în călcâie. Dar totuşi se gândi puțin: ia să lovesc câinele ăsta blestemat peste bot cu cociorva, poate n-o să mai urle, şi luând cociorva în mână, se îndreptă către uşă. Nu reuşi s-o deschidă bine, că, imediat, câinele se strecură printre picioarele ei, ducându-se năuc către leagănul copilului. Atunci, şuşuita văzu că acesta nu mai era câine, ci o fetişcană. Şi dacă ar fi fost o fetişcană obişnuită, cu chip omenesc, aşa cum o cunoştea ea, ar fi fost numai bine; dar situația era complet diferită. Fetişcana era toată albastră, iar ochii îi ardeau ca doi cărbuni aprinşi. Strigoaica înhăță pe dată copilaşul, îl muşcă de după gât şi începu să bea sângele din el. Şuşuita reuşi să strige numai atât: „Vai, uşurel!”, şi fugi afară din casă. Insă constată că uşa de la tindă fusese încuiată. Atunci, femeia se urcă în pod şi rămase un timp tremurând, până când, muiere proastă, văzu că strigoaica urcă după ea şi că se aruncă asupra ei şi începe s-o muşte cu sălbăticie. Abia spre dimineață reuşi s-o scoată şuşuitul de-

acolo, muşcată şi învinețită. O zi mai târziu, femeia sa proastă avea să moară. Iată care sunt împrejurările şi ce violențe se întâmplă! Chiar dacă are sânge boieresc, strigoaica tot strigoaică rămâne.

După o astfel de povestire, Doroş privi în jur mulțumit de sine, îşi băgă degetul în lulea, ca s-o curețe şi ca apoi s-o umple din nou cu tutun. Istoriile despre vrăjitoare curseră lanț. La unul venise o vrăjitoare, până la uşa casei, în forma unui stog de fân; unuia îi furase căciula şi altuia luleaua; unor fete din sat le tăiase cosițele, iar de la altele băuse câteva căldări de sânge. În cele din urmă, toți oamenii ăştia îşi dădură seama că pălăvrăgiseră prea mult, fiindcă afară se lăsase întuneric beznă. Cu toții se împrăştiară pe la culcuşurile lor, unele aflate chiar la bucătărie ori în şură, sau în mijlocul curții.

— Ei, pane Homa! Acum e timpul să mergem şi noi la răposată, i se adresă cazacul cărunt filosofului, şi împreună cu Spirid şi Doroş, porniră către biserică, izbind cu biciuştile spre mulțimea de câini ieşiți în drumul lor, care de ciudă, le apucau cu dinții şi le rodeau.

Filosoful, cu toate că reuşise să capete curaj cu o cană bună de horilcă, simțea acum o teamă ascunsă, care sporea pe măsură ce se apropiau de biserică. Povestirile şi istoriile de groază pe care le auzise măreau şi mai mult vălmăşagul de gânduri din mintea lui. Întunericul de pe lângă gard şi de sub copaci începu să se subțieze; drumul pe care mergeau era din ce în ce mai luminos. În cele din urmă, călcară în curtea destul de mică a bisericii vechi, în spatele căreia nu era niciun copac, desfăşurându-se până departe doar întinderea pustie a luncii înghițite de întuneric. Trei cazaci urcară împreună cu Homa pe scara abruptă, ajunseră la pălimar şi intrară în biserică. Ei îl lăsară înăuntru pe filosof, urându-i să-şi facă datoria cu succes, şi încuiară uşa după el, respectând întocmai ordinul panului. Filosoful rămase singur. Mai întâi căscă, apoi se întinse, apoi îşi suflă în ambele mâini şi în sfârşit se uită împrejur. În mijloc, era aşezat sicriul cel negru.

Sub icoanele întunecate, pâlpâiau lumânările. Lumina lor cădea doar asupra iconostasului şi de-abia, de-abia ajungea până în mijlocul încăperii. Ungherele îndepărtate ale pridvorului erau cufundate în întuneric. Iconostasul înalt şi vechi părea îmbătrânit rău de tot; gravura de pe el, poleită cu aur de la un capăt la altul, scânteia doar pe ici, pe colo. Într-un loc, stratul auriu căzuse, în alt loc se întunecă definitiv. Fețele sumbre ale sfinților priveau posomorâte în încăpere. Filosoful se mai uită o dată în jur.

„Aşadar, pentru ce mi-ar fi frică aici?, se întrebă el. Niciun om n-ar mai putea să intre aici, iar pentru răposați şi pentru cei sosiți din cealaltă lume am cu mine nişte rugăciuni că, dacă le citesc, nu vor mai îndrăzni să se atingă de mine. Nu-i niciun bai!“, îşi zise el gesticulând cu mâna din nou, vom citi.

Apropiindu-se de amvon, el văzu câteva legături de lumânări.

„E bine, se gândi filosoful, trebuie să luminez toată biserica astfel, încât să se vadă ca ziua. Da, e rău că în Casa Domnului nu e îngăduit să tragi nicio lulea!“

Şi tânărul nostru se apucă să lipească lumânările de ceară de toate cornişele, sfeşnicele şi icoanele, fără să se zgârcească, astfel că în curând, întreaga biserică se umplu de lumină. Doar sus întunericul deveni parcă mai dens şi chipurile posomorâte priveau parcă mai aspru din ramele vechi, ornamentate, pe care pe alocuri strălucea o vopsea aurie. El se apropie de sicriu, se uită cu frică la fața răposatei şi, tresărind, nu putu să se abțină să închidă ochii strâns, între pleoape.

O frumusețe orbitoare, nemaipomenită!

Se întoarse şi voi să se îndepărteze; însă o curiozitate stranie, un sentiment ciudat, îl făcu să nu-şi respecte dorința – un sentiment ce se ține de om mai ales atunci când acestuia îi e frică –, să nu reziste şi să se uite la ea, atunci când porni să se îndepărteze, şi apoi, simțind acelaşi fior, să o mai privească o dată. Într-adevăr, frumusețea strălucitoare a adormitei îl covârşi. Poate că nu l-ar fi uimit în măsura în care

să-i producă o spaimă atât de grozavă, dacă ea ar fi fost un pic mai urâtă. Însă în trăsăturile ei nu era nimic stins, pal, neînsufleţit. Chipul ei era viu, şi filosofului i se păru că ea îl priveşte cu ochii închişi. Chiar i se năzări că de sub genele ochiului drept se rostogolise o lacrimă, şi când aceasta se opri pe faţă, el constată că lacrima era o picătură de sânge. Homa se grăbi să ajungă la amvon, deschise cartea şi, ca să se încurajeze, începu să citească cu cea mai puternică voce. De sunetele glasului său se mirară înşişi pereţii de lemn ai bisericii care de prea multă vreme rămăseseră muţi şi surzi. Singuratic, fără ecou, tonul de bas se împrăştia în liniştea fără viaţă şi i se părea cât se poate de macabru chiar şi celui care citea.

„De ce să mă tem?, gândea el în sinea sa. Doar n-o să se scoale ea din sicriu, fiindcă se teme de cuvintele lui Dumnezeu. Să stea acolo culcată!, ş-apoi, ce fel de cazac sunt eu, dacă mă tem? Ei, am băut nițel mai mult, de aceea mi se pare că ar trebui să-mi fie frică. Dar dacă voi mirosi puțin tutun... eh, ce tutun bun! O minune de tutun! Bun tutun!“

Totuşi, întorcând fiecare filă, el se uita cu coada ochiului la sicriu, şi părea că un sentiment nestăpânit îi şoptea: „Uite, acum o să se scoale! Acum se va ridica, acum se va înălța din sicriu!“

Însă liniştea era mormântală. Sicriul rămânea nemişcat. Lumânările revărsau valuri de lumină. E înfricoşător o biserică luminată noaptea, cu un mort în ea, şi fără niciun suflet de om!

Trecând pe o notă mai înaltă, Homa începu să cânte pe diferite voci, voind să-şi înăbuşe starea de teamă. Insă, în fiecare clipă îşi îndrepta ochii spre sicriu, de parcă îşi punea întrebarea perpetuă: „Ce se va întâmpla dacă se va ridica, dacă o să se scoale?”

Dar sicriul nu se mişca. De s-ar fi auzit măcar un sunet, vreo ființă, cel puțin un greieraş, care să-i fi dat de ştire că mai există ceva viaţă, într-un ungher! Atâta doar că se auzea

trosnetul uşor al unei lumânări de mai departe sau sunetul slab produs de căderea pe podea a unei picături de ceară.

„Şi dacă se scoală?…“

Moarta îşi ridică uşor capul…

El o privi înfiorat şi îşi frecă ochii. Mai mult ca sigur că ea se trezise, dar încă şedea în sicriul său. Homa îşi duse privirea în altă parte şi apoi, se uită din nou îngrozit la sicriu. Ea se ridică… o porni prin biserică cu ochii închişi, desfăcând mâinile întruna, de parcă ar fi vrut să prindă pe cineva între ele.

Venea direct către el. Speriat, el se roti pe călcâie şi desenă cu braţele întinse un cerc imaginar în jurul său. Cu un efort supraomenesc, începu să citească rugăciuni şi să rostească descântecele învăţate de la un călugăr, căruia toată viaţa i se arătaseră numai necuratul şi o grămadă de strigoi.

Ea se apropie de linia cercului, dar se văzu clar că nu-i ajunge puterea s-o depăşească; dintr-odată deveni toată doar vânătăi, ca un cadavru care stătuse neîngropat mai multe zile la rând. Homa nu mai avu curajul să se uite la ea. Era sinistră. După un timp, domnişoara clănţăni din dinţi şi îşi deschise larg ochii ei morţi. Insă, nereuşind să mai vadă nimic, păru că înnebuneşte de-a binelea, fapt atât de vizibil pe faţa ei tremurândă; se întoarse în altă parte şi, cu braţele desfăcute, apucă fiecare stâlp, cotrobăi prin fiecare ungher, încercând să-l găsească şi să-l prindă pe Homa. În cele din urmă, renunţă, îl ameninţă cu degetul, şi se culcă din nou în sicriu.

Filosoful nu-şi putu veni în fire şi se uită speriat către locuinţa aceasta atât de strâmtă a strigoaicei. Deodată, sicriul sări de la locul său şi porni să zboare, şuierând prin biserică, spintecând aerul în toate direcţiile. Filosoful văzu cum acesta ajunse aproape deasupra capului său, dar înţelese totodată că sicriul nu e în stare să rupă lanţul imaginar al cercului său, astfel că tânărul continuă să rostească descântece cu şi mai mare însufleţire. Într-un târziu, sicriul se prăbuşi în mijlocul bisericii şi rămase acolo nemişcat. Cadavrul, care căpătase o culoare albăstruie spre verde, se ridică din nou din coşciug.

Însă, în clipa aceea, se auzi în depărtare un cântat de cocoş. Moarta intră atunci din nou în sicriu şi îşi închise capacul deasupra.

Inima filosofului se zbătea puternic, iar picăturile de sudoare curgeau de pe el de parcă l-ar fi plouat cu găleata; înviorat de cântatul cocoşilor, începu să citească şi mai repede paginile cu rugăciunile sale. Când se lumină de zori, veniră să-l înlocuiască un diacon şi Iavtuh cel cărunt, care îndeplinea şi funcția de staroste de biserică.

Culcându-se într-un loc liniştit, filosoful adormi abia târziu, când oboseala îl doborî complet, şi se trezi la amiază. I se păru atunci că toate evenimentele nopții i se întâmplară numai în vis. Ca să se întărească, îi dădură să bea o oca de horilcă. La prânz el mai vorbi cu unul şi cu altul, spuse câteva cuvinte despre una, despre alta şi mâncă singur aproape un porc întreg, măricel; nu se hotărî însă să povestească nimic despre întâmplările din biserică, dintr-un motiv de care el însuşi nu-şi dădea seama prea bine, iar curioşilor le răspundea liniştit: „Da, au fost tot felul de ciudățenii“. Filosoful făcea parte din acea categorie de oameni cărora, dacă le dai de mâncare, trezeşti în ei un sentiment de caritate aproape ieşit din comun. Stătea lungit pe o rână, cu luleaua între dinți şi îi privea pe toți ceilalți cu un zâmbet dulceag, scuipând mereu într-o parte.

După prânz, tânărul filosof se afla în cea mai bună dispoziție şi ieşi să se plimbe prin sat, făcând cunoştință pe rând, cu aproape toți oamenii din această aşezare. Unii dintre ei, de la vreo două case, îl alungară însă; o fetişcană drăguță îl atinse binişor cu lopata pe spate, când băiatului îi dădu prin cap să încerce să vadă din ce fel de țesătură erau confecționate cămaşa şi catrința ei. Dar, pe măsură ce seara se apropia tot mai mult, filosoful nostru devenea tot mai gânditor. Cu o oră înainte de cină, în fața bucătăriei se adunară aproape toți slujitorii, ca să joace un fel de popice, unde în loc de bile se foloseau nişte bețe lungi, şi învingătorul avea dreptul să meargă călare pe cel învins. Acest joc devenea foarte interesant

pentru spectatori. De multe ori, cel care mâna vacile, lat ca o clătită, se cățăra în spatele îngrijitorului de porci, plăpând şi scund. Altă dată văcarul îşi oferea spinarea, iar Doroş, sărind peste el, obişnuia să-i spună: „Eh, eşti mare cât un bou!“ Lângă pragul bucătăriei şedeau persoanele mai impunătoare. Acestea, aveau o privire deosebit de serioasă şi îşi fumau lulele în tăcere, chiar şi atunci când cei mai tineri râdeau din toată inima la vreo glumă mai piperată, spusă de îngrijitorul de vite sau de Spirid. Homa încercă zadarnic să se încadreze şi el în acest joc: un gând întunecat îi înțepa însă creierul, asemenea unui cui. La cină, încercă şi el să se distreze laolaltă cu ceilalți, însă frica i se cuibări în suflet, odată cu întunericul de pe cer.

— Ei, bursierule, e timpul s-o luăm din loc!, îi zise cazacul cel cărunt, ridicându-se odată cu Doroş. Să mergem la datorie!

Pe Homa îl conduseră la biserică, la fel ca în prima noapte; îl lăsară singur din nou şi încuiară uşa după el. Îndată ce rămase singur, teama începu să pătrundă adânc în pieptul său. Zări din nou chipurile întunecate din icoane, ramele ce străluceau şi cunoscutul sicriu negru şi nemişcat, aflat într-o linişte amenințătoare, în mijlocul bisericii.

„Acum, eu sunt deja obişnuit cu astfel de ciudățenii, îşi spuse el. Doar la început, te sperii mai tare. Da! Numai la început, ți-e frică puțin, însă pe urmă te convingi de faptul că nu e nimic de temut.“

Se duse grăbit către amvon, desenă un cerc în jurul său, spuse câteva descântece şi începu să citească tare, hotărât să nu-şi mai ridice deloc ochii din carte şi să nu mai acorde nicio atenție fenomenelor ce aveau să i se mai întâmple. Trecuse deja aproape o oră de când citea şi începu să obosească şi să mai tuşească din când în când. Scoase dintr-un buzunar un corn cu tutun şi, înainte de a-l apropia de nas, se uită cu frică spre sicriu. Inima i se înfioră.

Cadavrul se afla deja în fața lui, chiar pe linia pe care o trasase în jurul său, şi îl fixa cu ochii ce deveniseră verzi.

Bursierul se cutremură, şi prin toate vinele sale trecu un fior de frig. Mutându-şi privirea în carte, începu să citească rugăciunile şi descântecele mai tare şi auzi cum, şi de această dată, cadavrul clănțăni din dinți, întinzându-şi mâinile spre el ca să-l prindă. Privind însă cu coada ochiului, el văzu, că mâinile moartei îl căutau nu acolo unde stătea el, semn că nu putea să-l vadă. Ea începu să mormăie atunci ceva în surdină şi să pronunțe cu buzele-i reci câteva cuvinte înfricoşătoare; cuvintele colcăiau în gura ei, la fel ca smoala când fierbe. Ce însemnau oare acele cuvinte, nimeni nu ar fi putut ca să spună, dar era clar că ele purtau un mesaj disperat. Filosoful înțelese cu groază că ea rostea nişte vrăji.

Din cuvintele rostite de moartă se porni un vânt prin toată biserica, se auzi un zgomot ca fâlfâitul mai multor aripi în zbor. După un timp, aripile se auziră zbătându-se de geamurile de la ferestrele bisericii, lovindu-se în ramele lor de fier şi zgâriind metalul cu ghearele lor, scoțând astfel un țiuit infernal. În uşă se auzi cineva bubuind cu o forță imensă, încercând să intre, în tot acest timp inima tânărului se zbătea mai-mai să-i iasă din piept; ținându-şi ochii închişi, el continua să spună întruna rugăciuni şi descântece. În cele din urmă, se auzi un şuierat slab, ce venea de departe: era un cântat de cocoş care abia de se auzi în toiul nopții. Filosoful tăcu, sleit de puteri.

Cei care intraseră ca să-l înlocuiască pe filosofii găsiră abia suflând. Stătea sprijinit cu spatele de perete şi se uita ca prin ceață, indiferent, la cazacii care îl ajutară să se ridice. S-ar spune că l-au scos mai mult pe sus decât a mers de unul singur, şi, afară, fu nevoie să fie tot timpul sprijinit ca să poată să meargă. Odată ajuns în curtea panului, se scutură şi ceru o oca de horilcă. După ce o bău, îşi netezi părul pe cap şi zise:

— Tot felul de fleacuri există pe lume şi tot felul de grozăvenii se întâmplă... eh... şi filosoful dădu agitat din mână.

Cei care se adunaseră în jurul lui rămăseseră cu privirile în jos, auzind aceste cuvinte. Chiar şi cel mai mic dintre ei, un băiețel, pe care toți slujitorii găseau de cuviință să-l încurajeze să le țină locul, mai ales când era vorba de curățatul grajdurilor sau de adus apă de la fântână, chiar şi acesta rămase uluit.

În acest timp, prin fața lor tocmai trecu o femeie de vârstă mijlocie, cu o fotă înfăşurată strâns în jurul corpului, evidențiindu-i statura rotundă şi vânjoasă; era ajutoarea bucătăresei bătrâne, o femeie foarte dichisită, care găsea întotdeauna vreo podoabă nouă pe care să şi-o adauge la scufie: ba o panglicuță, ba o garofiță sau, chiar o hârtiuță colorată, doar dacă pe ea nu era desenat ceva necuviincios.

— Bună ziua, Homa!, zise ea, văzându-l pe filosof. E-te-te! Ce-i cu tine?, exclamă ea, plesnindu-şi palmele.

— Cum adică ce, muiere proastă?

— Ah, Dumnezeule! Dar tu ai încărunțit de tot!

— E-he-he! Dar ea spune adevărul!, zise Spirid, privindu-l atent. Într-adevăr ai încărunțit, ca şi bătrânul nostru Iavtuh.

Auzind aceste cuvinte, filosoful nostru alergă să se privească într-o bucată triunghiulară de oglindă pe care o zărise cândva, la bucătărie, murdărită de atâtea muşte şi prinsă în perete, în fața căreia se afla un buchețel de flori de nu-mă-uita şi de brebenei şi chiar o coroniță din flori de păpădie, dovadă că acest colțişor al bucătăriei aparținea de drept femeiuştii care îi vorbise acum. Constată înspăimântat că i se spuse adevărul: jumătate din părul său devenise cărunt.

Homa Brut îşi lăsă capul în jos şi căzu pe gânduri.

— Mă duc la pan, îşi spuse el în cele din urmă. O să-i povestesc totul şi îl voi lămuri că nu mai vreau să citesc. Şi o să-l rog să mă trimită la Kiev, chiar acum.

Cufundat în aceste gânduri, Homa porni spre casa în care locuia panul.

Sotnicul era aproape nemişcat, în sufrageria lui; aceeaşi tristețe disperată, pe care o văzuse mai înainte pe fața sa, i se

păstrase în suflet. Doar obrajii i se lăsaseră în jos şi mai mult. Se vedea că mâncase puțin în aceste zile sau poate că nici nu se atinsese de mâncare. O paloare neobişnuită îl făcea să semene cu o statuie de piatră.

— Să trăieşti, nepoate, spuse el văzându-l pe Homa, care se opri lângă uşă, cu şapca în mână. Ei, cum îți merge slujba? Totul e bine?

— Din ce în ce mai bine. Se întâmplă nişte drăcovenii pe acolo, că-ți vine să-ți iei şapca în mâini şi s-o rupi din loc, unde te vor duce picioarele.

— Cum adică?

— Păi, fiica dumneavoastră, pane... Dacă ai sta şi ai analiza, ea, desigur este de neam nobil; în privința aceasta nu are nimeni nimic de spus; numai că, nu ca s-o vorbesc de rău, Dumnezeu să-i ierte păcatele şi să-i odihnească sufletul!...

— Ce-i cu fiica mea?

— S-a dat cu satana. Face nişte trăsnăi încât nicio Scriptură nu o mai poate opri.

— Citeşte, citeşte! Nu în zadar te-a chemat pe tine la ea. A avut grijă, porumbița mea, de sufletul său şi a vrut să alunge cu ajutorul rugăciunilor tale orice gând nepotrivit.

— Dumneavoastră decideți, pane: pe Dumnezeul meu, nu mai pot!

— Citeşte, citeşte!, continuă sotnicul cu aceeaşi voce convingătoare. Ți-a mai rămas o noapte. Vei face un lucru creştinesc şi eu te voi mulțumi.

— Oricare ar fi darurile... Cum vrei, pane, dar eu nu mai citesc!, spuse Homa hotărât.

— Ascultă, filosofule!, zise sotnicul, şi vocea lui deveni puternică şi amenințătoare, mie nu-mi plac nazurile acestea. Poți să te comporți aşa la Seminarul vostru. Însă la mine aşa nu se poate, că altfel îți dau o bătaie, mai ceva decât rectorul. Ştii cum arată nişte bice bune din piele?

— Cum să nu ştiu!, răspunse filosoful, cu vocea stinsă. Fiecare cunoaşte ce înseamnă nişte bice din piele; folosite mai mult, n-ai cum să le rezişti.

— Da. Numai că tu nu ştii încă un lucru, cum pot să bată flăcăii mei!, spuse sotnicul amenințător, ridicându-se în picioare, şi fața lui căpătă o expresie autoritară şi feroce, descoperindu-i caracterul neînfrânat, stăpânit doar vremelnic acum, din cauza suferinței. Ai mei întâi te bat, apoi te stropesc cu horilcă, apoi iar te bat. Pleacă, pleacă! Termină-ți lucrul! Dacă nu-l termini, nu te mai scoli, dar dacă îl faci până la capăt, vei avea o mie de roşiori!

„Oho-ho! Ce condiții!, se gândi filosoful ieşind. Cu ăsta nici nu poți să mai glumeşti. Aşteaptă, prietene; dacă îmi aprind eu călcâiele, nu mă mai ajungi tu cu toți câinii tăi puşi pe urmele mele."

Şi Homa îşi puse în gând să fugă neapărat. Aşteptă ora de după prânz, când toți slujitorii obişnuiau să intre în fânul din şure şi, culcându-se cu burta în sus, să scoată o mulțime de sforăituri şi şuierături, încât toată gospodăria panului începea să semene cu o fabrică. Momentul acesta veni în sfârşit. Chiar şi Iavtuh închise ochii, întinzându-se la soare. Tremurând de frică, filosoful se retrase puțin câte puțin spre livadă, părându-i-se că acolo este un loc de unde se putea fugi mai uşor în câmp, fără riscul de a fi observat. Această livadă era de obicei într-o dezordine teribilă şi de aceea era locul cel mai potrivit pentru îndeplinirea oricărei fapte pe care ai fi vrut să o faci în taină. Trebuia doar să nu iei în considerație o cărăruie bătătorită, pe care panul o făcuse pentru rezolvarea unor necesități gospodăreşti, restul livezii fiind acoperit cu vişini crescuți unul lângă altul, cu tufe de boz, cu brusturi, ce îşi înălțaseră sus de tot tulpinile cu vârfurile împodobite de ciucuri agățători, de culoare roz. Hameiul acoperea ca o plasă, până la vârfuri, această aglomerare pestriță de pomi şi de tufe şi constituia pentru toată livada un fel de acoperiş, care se sprijinea în gardul împletit din nuiele şi luneca de pe acesta, sub formă de şerpi ondulați, cu clopoței sălbatici pe ei. Dincolo de gardul ce servea drept hotar al livezii, începea o adevărată pădure de buruieni, în care se pare că nimeni nu fusese curios ca să intre să vadă ce se ascunde şi orice coasă s-ar fi

fărâmițat într-o mulțime de aşchii de metal, dacă cineva ar fi încercat să-i apropie tăişul de tulpinile care deveniseră la fel de tari ca şi lemnul.

Când filosoful tocmai se pregăti să treacă peste gardul împletit, dinții îi clănțăniră şi inima i se zbătu atât de puternic, încât ajunse să se sperie singur de sine însuşi. Poala hainei sale lungi păru că se lipise de pământ, de parcă cineva ar fi prins-o într-un cui. Când păşi peste gard, i se păru că o voce surdă îi şuieră în urechi: „Unde, unde?“ Filosoful sări în buruieni şi porni să fugă, împiedicându-se mereu în rădăcini bătrâne sau nimerind peste muşuroaie de cârtițe. Văzu că atunci când avea să iasă din buruieni urma să alerge peste tot câmpul, după care mai observă câteva tufe dese şi negricioase de mărăcini, peste care dacă va reuşi să treacă, s-ar putea considera în afara oricărui pericol; dincolo de ele, ar fi trebuit să se afle drumul ce ducea direct către Kiev. Parcurse câmpul fără să se mai uite în jur şi se pomeni, dintr-odată, ajuns între mărăcinii cei deşi. Trecu şi printre ei, plătind recompensă cu bucăți din tunică, lăsate pe fiecare dintre spinii întâlniți în cale; dintr-odată se văzu ajuns într-o vâlcea destul de micuță. Aici, întâlni o salcie cu ramurile pieptănate, care tocmai i se închină prelung, cu crengile ajunse până la pământ. Apa curată a unei cişmele îi străluci ca o bucată de argint. Primul lucru pe care trebui să-l facă fu să se întindă pe burtă şi să bea pe săturate din apa cristalină, pentru că simțea deja o sete insuportabilă.

— Bună apă!, spuse el, ştergându-şi buzele. Aici ar fi bine să mă odihnesc.

— Nu, mai bine să fugim înainte, altfel ne pomenim că vom fi urmăriți!

Aceste cuvinte răsunară însă de undeva, de deasupra capului său. Atunci îşi ridică privirile şi văzu că în fața sa stătea Iavtuh.

„Al dracului, Iavtuh!, gândi în sinea sa filosoful. Te-aş lua eu, dar de picioare... şi moaca ta scârboasă, şi toate cele din care eşti alcătuit, toate le-aş bocăni cu un ciomag de stejar“.

— În zadar ai înconjurat atâta teren, continuă Iavtuh, mai bine alegeai drumul pe care am venit eu, adică pe lângă grajd. Ş-apoi, e păcat de tunică. Căci postavul e bun. Cât te-a costat – un arşin? De altfel, este destul cât ne-am plimbat, şi a sosit timpul să ne întoarcem acasă.

Scărpinându-se în cap, filosoful se târî după Iavtuh. „Acum vrăjitoarea aia blestemată o să mă învețe ea minte, se gândi. Adică, ce-i cu mine, la urma urmei? De ce m-aş teme? Oare nu sunt cazac? Doar am citit două nopți, îmi va ajuta Dumnezeu să citesc şi-ntra treia. Pesemne, blestemata asta de vrăjitoare a făcut destule păcate, dacă o apără necuratul cu atâta înverşunare“.

Astfel de gânduri îl preocupară intens, în vreme ce păşea spre curtea panului. Încurajându-se cu aceste argumente, Homa îl rugă pe Doroş, care prin bunăvoința chelarului avea câteodată intrare liberă în beciurile panului, să-i scoată nişte basamac; cu acesta în mână, cei doi prieteni se aşezară la umbra şurei şi traseră aproape jumătate de căldare, ceea ce-l făcu pe filosof să se ridice dintr-odată în picioare şi să strige: „Să cânte muzicanții! Chiar acum muzicanții!“ şi, fără să mai aştepte vreun lăutar, începu să danseze, tropăind, pe locul măturat din mijlocul curții. Dansă până când veni timpul mesei, şi slujitorii, care făcură în jurul său un cerc, cum se obişnuieşte în asemenea cazuri, scuipară, într-un sfârşit şi plecară, zicând: „Mă’, da’ ce mult dansează şi ăsta!“ în cele din urmă, filosoful se culcă şi adormi de îndată buştean, astfel că, doar o găleată plină cu apă rece îl mai putu trezi pentru cină. În timp ce mânca, el începu să le explice celor din jur ce înseamnă să fii cazac şi le mai zise că un cazac nu trebuie să se teamă de nimic pe lumea aceasta.

— E timpul să mergem, zise Iavtuh.

„Să ți se băşice limba, porc blestemat!“, se gândi filosoful şi, sculându-se în picioare, spuse:

— Să mergem!

Ducându-se pe drumul ştiut, tânărul bursier se uita mereu când pe o parte, când pe cealaltă şi mai schimba câte o vorbă

cu însoțitorii săi. Însă Iavtuh tăcea, iar Doroş, tăcut de fire, la rândul său, nu mai spuse niciun cuvânt. Noaptea era infernală. O haită întreagă de lupi urlau în depărtare. Şi chiar şi lătratul de câine i se păru înfiorător.

— Pare că urlă un altfel de animal, nu lupul, spuse Doroş, în vreme ce Iavtuh tăcea.

Nici filosoful nu mai găsi ce să zică.

Se apropiară de biserică şi pătrunseră sub acoperişul ei vechi din lemn, o dovadă că stăpânul acestei moşii nu prea avusese grijă de casa lui Dumnezeu şi nici de sufletul său. Iavtuh şi Doroş plecară ca de obicei, iar filosoful rămase singur. Înăuntru era la fel. Totul avea acelaşi aspect, ca în nopțile precedente, ce-ți provoca fiori reci, în tot corpul. Tânărul se opri o clipă. În mijlocul bisericii, stătea nemişcat sicriul strigoaicei. „N-o să mă tem, pe Dumnezeul meu, n-o să mă tem!“, spuse el şi, făcându-şi ca şi în nopțile trecute, un cerc împrejurul său, începu să-şi amintească toate descântecele pe care le ştia. Liniştea din interior era de-a dreptul sinistră; lumânările pâlpâiau şi scăldau în lumină toată biserica. Filosoful întoarse o pagină, apoi alta, şi, la un moment dat, observă că, de fapt, el rostea cu totul alte cuvinte, şi nu pe acelea ce erau scrise în carte. Speriat, îşi făcu cruce şi începu să cânte. Acest fapt reuşi să îl mai încurajeze puțin, astfel că citirea rugăciunilor continuă şi el reuşi să întoarcă filele mai rapid, una după alta… Deodată… când liniştea se instală din nou mai profundă şi mai înspăimântătoare, capacul sicriului trosni, se ridică zgomotos şi cadavrul se sculă, ieşind din coşciug. De data aceasta, arăta mai groaznic decât în nopțile precedente. Dinții îi clănțăneau teribil, iar buzele începură să-i tremure convulsiv; cu răcnete sălbatice, strigoaica îşi începu vrăjile. Toată biserica fu străbătută de un vârtej, icoanele căzură la pământ, iar cioburile geamurilor sparte zburară de sus. Uşile se smuciră din balamale şi o groază de monştri năvăliră în lăcaşul Domnului. Un zgomot infernal produs de fâlfâitul aripilor şi de zgârieturile ghearelor umplu biserica. Totul înjur zbura şi se

agita căutându-l pe filosof prin toate colțurile lăcaşului sfânt. Mahmureala care mai rămăsese în capul lui Homa dispăru definitiv. Omul îşi făcu cruce aproape continuu şi citi rugăciuni una după alta, auzind, în acelaşi timp, cum monştrii veniți din infern se agitau în jurul său, aproape să-l atingă cu vârfurile aripilor şi cozilor lor înspicate. Nu avea curaj ca să-i cerceteze; la un moment dat, zări un monstru uriaş ce acoperea un perete întreg şi a cărui față nu se vedea din pletele sale încâlcite ca un desiş de pădure. Din spatele acestui desiş îl fixau doi ochi fioroşi, ascunşi sub o pereche de sprâncene încruntate. Deasupra creştetului lui Homa, atârna un fel de bulă uriaşă, din interiorul căreia se întindeau către el mii de cleşti şi ace de scorpion şi se prăvălea un fel de noroi negru şi greu. Cu toții îl priveau, îl căutau, însă nu-l puteau vedea, datorită cercului magic din jurul lui.

— Aduceți-l pe Vii! Mergeți de-l aduceți pe Vii!, răsună cu putere vocea cadavrului. Şi dintr-odată, în biserică, se făcu din nou o linişte de mormânt; în depărtare se auziră urlete de lupi, şi în curând nişte paşi greoi tropăiau în interior. Uitându-se cu coada ochiului, Homa văzu cum în biserică fu adusă o arătare de om, foarte scund, crăcănat şi vânjos. Arătarea era plină de noroi din cap până în picioare. De fapt, atât picioarele, cât şi mâinile păreau acoperite cu un fel de pământ negru, semănând cu nişte rădăcini groase şi rezistente. Mersul îi era greoi şi se poticnea încontinuu. Pleoapele lungi îi atârnau până la pământ. Filosoful mai observă speriat că fața acestei arătări era toată din fier. Fu adus fiind susținut de subțiori şi aşezat chiar în fața lui Homa.

— Ridicați-mi pleoapele, nu văd nimic!, spuse Vii, cu o voce cavernoasă, şi întreaga cohortă de monştri se grăbiră să-i ridice pleoapele.

„Nu te uita!“, îi şopti bursierului o voce interioară. Insă el nu rezistă ispitei şi privi către Vii.

— Iată-l!, strigă acesta, şi îndreptă spre Homa un deget metalic.

În clipa aceea, monştrii dinăuntru se aruncară asupra filosofului, care se prăbuşi la pământ, fără suflare, fiindcă, de frică, sufletul ieşise imediat afară din el. Se auzi un strigăt de cocoş. Acesta era deja la a doua cântare, pentru că pe cea dintâi, monştrii nu o auziseră. Speriate, stafiile se îndreptară în grabă către fereastră, spre uşă, care pe unde le era mai aproape, ca să reuşească să iasă cât mai repede din biserică, dar puține reuşiră s-o facă, şi multe dintre ele rămaseră să atârne pe la ferestre şi uşi. Dând să intre, preotul rămase înmărmurit la vederea acestor spurcăciuni în lăcaşul Domnului, şi nu îndrăzni să mai țină Panihida într-un astfel de loc. Şi astfel, biserica aceea rămase pentru totdeauna împodobită cu tot felul de monştri, atârnați la uşi şi ferestre. În jurul ei se îndesiră copacii, rădăcinile, buruienile, mărăcinii; şi nu mai găsi nimeni drumul spre ea.

Când zvonurile despre cele întâmplate ajunseră la Kiev şi teologul Haleava auzi şi el despre soarta filosofului Homa, rămase pe gânduri o oră întreagă. În viața sa interveniseră câteva schimbări mari. Soarta fusese totuşi blajină cu el şi, după ce îşi încheie studiile, deveni clopotarul celei mai înalte biserici, umblând aproape mereu cu nasul zdrelit, pentru că scara de lemn ce ducea către clopote fusese construită cu totul aiurea.

— Ai auzit ce s-a întâmplat cu Homa?, îl întrebă Tiberiu Horobeț, apropiindu-se de el. Între timp, acesta ajunsese deja filosof şi îşi lăsase pentru prima dată mustață.

— Aşa i-a fost dat de la Dumnezeu, răspunse clopotarul Haleava. Hai să intrăm în cârciumă şi să bem pentru sufletul său!

Tânărul filosof care începuse să se folosească cu înflăcărare şi entuziasm de avantajele evoluției sale, aşa încât şi şalvarii, şi tunica, şi chiar şapca lui căpătaseră un miros continuu de alcool şi tutun, se pronunță imediat pentru cinstirea memoriei lui Homa în cârciumă.

— Homa a fost un om minunat!, zise clopotarul când cârciumarul, şchiopătând, îi aduse şi cea de-a treia cană,

plină până la vârf. A fost un om nobil! Dar s-a pierdut pentru nimic!

— Eu ştiu de ce s-a pierdut; i-a fost frică. Dacă nu i-ar fi fost frică, vrăjitoarea nu i-ar fi putut face nimic. Trebuie să-ți faci cruce şi s-o scuipi direct pe coadă şi nu ți se va mai întâmpla nimic rău. Eu cunosc foarte bine toate aceste lucruri, pentru că la noi, în Kiev, toate babele care vin la piață sunt vrăjitoare.

Clopotarul dădu din cap afirmativ. Îşi simți însă limba înlemnindu-i în gură şi nu mai reuşi să pronunțe niciun cuvânt; atunci se ridică atent de la masă şi, clătinându-se într-o parte şi-n alta, se duse să se ascundă în cel mai îndepărtat loc, între buruieni. Şi nu uită să ia cu el, după vechiul său obicei, o talpă veche dintr-o cizmă aruncată sub o bancă.

Sfârşit

{1} Una dintre cele patru voci dintr-o partitură muzicală: discantus, tenor, altus, bassus.
{2} Prăjitură făcută dintr-o foaie subțire de aluat, umplută cu nuci, mere, brânză etc. şi strânsă colac.
{3} Haină bărbătească de ceremonie, lungă până la genunchi şi chiar până la călcâie, ajustată în talie şi prevăzută cu două rânduri de nasturi.
{4} 1/2 de copeică.
{5} Sotnic - comandant al unei sotnii, unitate de cavalerie căzăcească, formată dintr-o sută de soldați.
{6} Veche unitate de măsură rusă echivalentă cu 1,67 km.
{7} Monedă rusească de aur, egală cu 3 ruble.